

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Johanna Fröberg

De unga kvinnorna och männen vi sviker

- *en komparativ studie av svensk och dansk rätt avse-
ende bevismöjligheterna vid medverkan till heders-
mord*

LAGM01 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Helén Örnemark Hansen

Termin för examen: Period 1, HT 2015

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	5
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Syfte och frågeställningar	9
1.3 Avgränsningar	10
1.4 Metod och perspektiv	12
1.5 Material	13
1.6 Teori	14
1.7 Forskningsläge	16
1.8 Disposition	16
2 HEDERSMORD	18
2.1 Inledning	18
2.2 Hedersmordens utveckling	18
2.3 Hur kommer det sig att hedersmord inträffar i dagens Sverige?	19
2.4 Offren för hedersmorden	20
2.5 Mord – Gällande rätt	21
2.5.1 Svensk rätt	21
2.5.2 Dansk rätt	22
2.6 Kommentar	22
3 MEDVERKANSANSVARET	24
3.1 Inledning	24
3.2 Svensk rätt	24
3.2.1 Tillämpningsområdet för medverkansbestämmelserna	24
3.2.2 Medverkansobjektet – en otillåten gärning	26

3.2.3	Medverkansgärningen	26
3.2.4	Det personliga ansvaret	26
3.2.5	De olika medverkansformerna	28
3.2.5.1	Anstiftan till brott	28
3.2.5.2	Medhjälp till brott	28
3.2.6	Möjligheterna att döma en medverkande som gärningsman	29
3.2.6.1	Utvidgat och krympt gärningsmannaskap	29
3.2.6.2	Medgärningsmannaskap	30
3.3	Dansk rätt	32
3.3.1	Tillämpningsområdet för medverkansbestämmelserna	32
3.3.2	Den otillåtna gärningen, medverkansgärningen och det personliga ansvaret	33
3.3.3	De olika medverkansformerna	33
3.4	Kommentar	34
4	BEVISPRÖVNING I SAMBAND MED HEDERSMORD	36
4.1	Inledning	36
4.2	Svensk rätt	36
4.2.1	Allmänt om bevisningen i brottmålsrättegången	36
4.2.2	Den alternativa hypotesmetoden och beviskravet	37
4.3	Dansk rätt	38
4.4	Föreligger bevissvårigheter vid medverkan till hedersmord?	38
4.5	Åtgärder för att begränsa bevissvårigheterna vid medverkan till hedersmord	39
4.6	Kommentar	41
5	RÄTTSFALLSANALYS	42
5.1	Inledning	42
5.2	Svensk rättspraxis	42
5.2.1	Sara, 1996	42
5.2.1.1	Bakgrund	42
5.2.1.2	HovR:s bedömning och den avgörande bevisningen i målet	42
5.2.1.3	Existerade ett hedersmotiv?	43
5.2.2	Pela, 1999	43
5.2.2.1	Bakgrund	43
5.2.2.2	HovR:s bedömning och den avgörande bevisningen i målet	44
5.2.2.3	Existerade ett hedersmotiv?	44
5.2.3	Fadime, 2002	45
5.2.3.1	Bakgrund	45
5.2.3.2	HovR:s bedömning och den avgörande bevisningen i målet	45
5.2.3.3	Existerade ett hedersmotiv?	46
5.2.4	Abbas, 2005	47
5.2.4.1	Bakgrund	47
5.2.4.2	HovR:s bedömning och den avgörande bevisningen i målet	47
5.2.4.3	Existerade ett hedersmotiv?	48
5.2.5	Maria, 2012	49
5.2.5.1	Bakgrund	49

5.2.5.2	HovR:s bedömning och den avgörande bevisningen i målet	49
5.2.5.3	Existerade ett hedersmotiv?	50
5.3	Dansk rättspraxis	51
5.3.1	Ghazala, 2006	51
5.3.1.1	Bakgrund	51
5.3.1.2	Højesterets bedömning och den avgörande bevisningen i målet	51
5.3.1.3	Existerade ett hedersmotiv?	53
5.4	Kommentar	53
6	AVSLUTANDE ANALYS OCH SLUTSATSER	55
6.1	Inledning	55
6.2	Vad kännetecknar ett hedersmord och vem är att betrakta som brottsoffer?	55
6.2.1	Bör hedersmotivet införas i den svenska lagstiftningen?	55
6.2.2	Vem eller vilka är att betrakta som brottsoffer vid ett hedersmord?	57
6.3	De svenska respektive de danska medverkansbestämmelsernas tillämpningsområde	58
6.4	Vilken bevisning krävs enligt rättspraxis för att medverkanden ska fällas till ansvar för hedersmord?	60
6.4.1	Svensk rättspraxis	60
6.4.2	Dansk rättspraxis	61
6.4.3	Kan det svenska rättsväsendet ta lärdom av den danska domen?	61
6.5	Vilka åtgärder måste vidtas för att begränsa bevisvärigheterna vid medverkanden till hedersmord?	64
6.6	Slutsatser	64
BILAGA A – INTERVJU I		66
BILAGA B – INTERVJU II		67
BILAGA C – INTERVJU III		68
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING		69
Svenska källor		69
Otryckta källor		69
Tryckta källor		69
Litteratur		70
Artiklar		71
Elektroniska källor		71
Övrigt		72

Danska källor	72
Otryckta källor	72
Tryckta källor	72
Litteratur	72
Elektroniska källor	73

RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	74
------------------------------	-----------

Sverige	74
HD	74
HovR	74
TR	74

Danmark	75
----------------	-----------

Summary

Since the middle of 1990s and up to today, Sweden and the Swedish justice system have experienced that young men and women are being killed in the name of honour. It was mainly in connection with the murder of Pela and Fadime that the concept of honour killings was rooted in the Swedish public consciousness. Honour killings are crimes whose motive is to re-establish a family's lost honour, after a girl, boy, woman or man is considered to have dishonoured the honour by violating the honour-code; the family's norms and rules. The characteristic features of an honour killings are therefore the collective realm of potential participants to the murder. Honour killings are classified as collective crimes because of the family's participation. The perpetrator is often a younger male relative of the victim who is pressured by the remaining family members to carry out the murder. Despite the public sphere, only the perpetrator is the one who is being sentenced. Since no accomplices are being sentenced this study therefore aims to investigate: which evidence is required to convict accomplices of an honour killing?

In 2006, the Højesteret (conform to the Swedish HD) announced a historic judgment. The judgment was historic because Denmark was the first country in Europe who sentenced eight people, in addition to the perpetrator, for the responsibility of having abetted to an honour killing. The determining factor in this case was the extensive evidence that the prosecutor presented. The evidence gained by the insight of the police was the contributing factor that proved that the murder had been committed with an honourable motive, thus resulting in that proper investigation measures being taken. According to this the evidence was sufficient for a conviction and therefore Højesteret convicted all those that had been involved in the murder. It is with regard to the Danish judgment that this study is based on a comparison between Swedish and Danish law. The reason is to see if the Swedish justice system can learn something from the Danish justice system.

Honour killings are difficult to investigate because of the collective sphere of possible accomplices. Employees in the Swedish justice system agrees that it is difficult to determine each individual's involvement and hence their intent. In order to hold the accomplices responsible for the murder the evidence need to reach up to the standard of evidence: beyond a reasonable doubt. Lack of evidence means that the prosecutor can't raise charges against any complicities or instigators because she or he does not see a conviction, which means that accomplices can't be held responsible for the murder. The problems regarding why the prosecutor doesn't raise charges against possible accomplices can be attributed to the Swedish justice system basically only looks for the perpetrator. To prevent the justice system from overlooking potential participants the Swedish legislation should introduce a special rule concerning the honour motive as an aggravating circumstance. The aggravating circumstance would serve as a knowledge-spreader which in turn would facilitate the justice system, in both the investigative and ad-

judication process. It is mainly of importance that the police and the prosecutor have knowledge regarding honour killings so that proper investigative measures are taken. This is because it is their responsibility to gather sufficient evidence for future trials. To the Swedish courts to judge the people who accomplices in honour killings, extensive evidence are required. In according to the case law the evidence most often need to be written and oral.

Sammanfattning

Sedan mitten av 1990-talet och fram till idag har Sverige och det svenska rättsväsendet fått uppleva att unga kvinnor och män mördats i hederns namn. Det var främst i samband med morderna på Pela och Fadime som begreppet hedersmord fick fäste i det svenska allmänna medvetandet. Hedersmord är ett brott vars motiv går ut på att återupprätta en familjs förlorade heder, efter det att en flicka, pojke, kvinna eller man anses ha vanhedrat hedern genom att bryta mot hederskoden; familjens normer och regler. Det karaktäristiska dragen för hedersmord är den kollektiva sfären av eventuella medverkanden. Detta kan hänföras till att familjen och släkten som utgångspunkt både godkänt och medverkat till gärningen som medfört att hedersmord klassificeras som kollektivbaserade brott. Gärningsmannen är ofta en yngre manlig släkting som efter påtryckningar från resterande familjemedlemmar, främst de manliga, utför mordet. Trots den kollektiva sfären är det endast gärningsmannen som fälls till ansvar. Eftersom inga medverkanden fälls till ansvar har uppsatsen således till syfte att utreda: vilken bevisning krävs för att medverkanden ska fällas till ansvar för hedersmord?

År 2006 meddelade Højesteret (motsvarar HD i Sverige) en historisk dom. Domen utmärkte sig eftersom Danmark var det första landet i Europa som dömde åtta personer, utöver gärningsmannen, till ansvar för att ha medverkat till ett hedersmord. Den avgörande faktorn var den omfattande bevisning som åklagaren presenterade. Bevisningen var resultatet av polisens insikt om att mordet hade begåtts med ett hedersmotiv och arbetade således redan inledningsvis med att samla in bevisning som kunde fälla samtliga medverkanden till ansvar. Det är med hänsyn till den danska domen som uppsatsen bygger på en komparation, detta för att se om det svenska rättsväsendet kan ta lärdom av det danska rättsväsendet.

Hedersmord är svåra att utreda på grund av den kollektiva sfären. Verksamma inom det svenska rättsväsendet är eniga om att det är svårt att fastställa varje enskild persons medverkan och därigenom deras uppsåt. Den bevisning som finns avseende de medverkande till hedersmordet måste nå upp till beviskravet ställt utom rimligt tvivel. Avsaknad av bevisning medför att åklagaren inte väcker åtal mot eventuella medhjälpare och anstiftare eftersom vederbörande inte ser en fällande dom, vilket i sin tur medför att de inte kan lagföras. Problematiken avseende detta kan hänföras till att det svenska rättsväsendet som utgångspunkt endast söker efter gärningsmannen; personen som står närmst den otillåtna gärningen. För att rättsväsendet inte ska förbise eventuella medverkande bör svensk lagstiftning införa en särreglering avseende hedersmotivet som en straffskärpningsgrund. Straffskärpningsgrunden skulle fungera som en kunskapspridare vilket i sin tur skulle underlätta för rättsväsendet, både i den utredande samt dömande verksamheten. Det är främst av betydelse att polisen och åklagaren har kunskap beträffande hedersmord så att rätt utredningsåtgärder vidtas då det ankommer dem att samla in bevisning för en framtida rättegång. För att de svenska

domstolarna ska kunna döma personer som medverkat till ett hedersmord krävs det omfattande bevisning. Utifrån rättsfallen går det att konstatera att bevisningen som utgångspunkt både ska vara skriftlig och muntlig.

Förord

Tiden på juristprogrammet har nu nått sitt slut. Ända sedan årskurs nio när jag praktiserade på Advokataktiebolaget Jansson och Partners i Landskrona har jag haft ett stort intresse för juridiken – *Jag föll för juridiken och juridiken föll för mig*. Idag har jag kommit ytterligare en bit på vägen då jag med detta examensarbete tar min juristexamen. Härmed vill jag tacka advokat Urban Jansson som introducerade mig för juridiken och för de goda råd som han gett mig under utbildningen. Jag vill även rikta ett stort tack till Eva Redig som även hon har kommit med goda råd under utbildningen. Redig fick jag äran att lära känna på gymnasiet då hon var min mentor från näringslivet – En *redig* jurist med andra ord.

Stort tack riktas till alla nära och kära, däribland min mamma för att ha granskat det svenska språket och kommit med värdefulla kommentarer. I samband med detta vill jag även rikta ett stort tack till min pappa som låtit mamma tillbringa tid med detta. Jag vill även passa på att framföra ett extra stort tack till min familj som alltid stöttat mig och som har lärt mig att ingenting är omöjligt.

Utöver detta vill jag även tacka min responsgrupp bestående av Isabelle Hörberg och Salomeh Eftekhari för goda råd och många skratt. Då jag under min studietid valt att studera på Juridicum, som även går under namnet Ondskans högberg, föll det sig naturligt att det även blev så när jag skulle skriva mitt examensarbete. Därför vill jag passa på att återigen tacka Isabelle Hörberg men ett tack riktas även till Carl-Johan Lundgren och Gustav Carlquist som har förgyllt dagarna på Juridicum med trevliga luncher och pauser – Utan er hade det inte varit möjligt.

Min tacksamhet vill jag även framföra till kammaråklagare Lena Körner, rådmannen Catharina Kihlefelt Bondesson och den danska straffrättsdocenten Trine Baumbach som tog sig tid att bli intervjuade.

Sist men inte minst vill jag tacka min handledare Helén Örnemark Hansen som kommit med goda råd under uppsatsskrivandet. Dessutom vill jag tacka för förtroendet då jag fick möjligheten att föreläsa om medverkan till hedersmord på en av straffrättskurserna. Något som jag tyckte var väldigt lärorikt och roligt.

Lund, januari 2015

Johanna Fröberg

Förkortningar

BrB	Brottsbalken (1962:700)
BRÅ	Brottsförebyggande rådet
Cit.	Citat
EKMR	Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen)
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätten
JT	Juridisk Tidskrift
NCK	Nationellt centrum för kvinnor
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalken (1942:740)
RH	Rättsfall från hovrätterna
RPL	Retsplejeloven (LBKG 2015-11-16 nr 1255)
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
STRFL	Straffeloven (LBKG 2015-07-09 nr 873)

1 Inledning

1.1 Bakgrund

”Jag har trampat på deras heder,
jag har tagit ifrån dem allt de har,
jag har förstört hela släktens liv...
Att döda mig är det enda sätt de har att få tillbaka sin heder,
sin stolthet.”¹

Ovanstående ord kommer från Fadime, en ung kvinna med rötter från Kurdistan, vars önskan var att själv få bestämma hur hon ville leva sitt liv. Utta-landet gjorde Fadime i riksdagen, i samband med att hon berättade om sin livssituation, innan hon 2002 sköts till döds av sin fader. I rättegången upp-gav fadern att mordet på Fadime var lösningen på ”problemet” eftersom hans och familjens heder nu hade återupprättats.²

Sedan mitten av 1990-talet och fram till idag har Sverige och det svenska rättsväsendet fått uppleva att unga kvinnor och män mördats i hederns namn. Det var främst i samband med morderna på Pela och Fadime som be-greppet hedersmord fick fäste i det svenska allmänna medvetandet.³ I sam-band med dessa och även andra hedersmord som skett i Sverige har domsto-larna under åren ställts inför problematiken att hantera och framförallt förstå varför familjemedlemmar och släktingar uppsåtligen mördar sin hustru/man, sina döttrar/ söner, systrar/ bröder och kvinnliga/ manliga kusiner. Med hänsyn till att de svenska domstolarna har ställts inför problematiken kring hedersmord anser jag att det svenska rättsväsendet borde vara väl in-förstådda med vad hedersmord är. Ett hedersmord är ett brott vars motiv går ut på att återupprätta en familjs förlorade heder, efter det att en flicka, pojke, kvinna eller man anses ha vanhedrat hedern genom att bryta mot familjens normer och regler.⁴ Elisabeth Massi Fritz⁵ har under fler års tid förespråk- viken av att hedersmord ska betraktas som kollektivbaserade brott med hänsyn till att familjen och släkten som utgångspunkt både godkänt och medverkat till gärningen. Hon menar att det svenska rättsväsendet utgår från att finna gärningsmannen; den person som står den otillåtna gärningen närmst, när ett mord har förövats. Konsekvensen blir därmed att det svenska rättsväsendet förbiser möjliga medhjälpare och anstiftare när ett hedersmord begåtts.⁶

¹ Cit. Unni, Wikan, *En fråga om heder*, s. 62.

² Uppsala TR, B 237-02, s. 7 ff. För mer information beträffande hedersmordet på Fadime se kapitel 5.2.3.

³ Svea HovR, B 715-01; Svea HovR, B 4651-02.

⁴ Åklagarmyndigheten, *Hedersrelaterat våld*, s. 6.

⁵ Massi Fritz har stor arbetslivserfarenhet av hedersmord och är således en av Sverige främsta advokater på området.

⁶ TV4 Nyhetsmorgon, *Därför bör hedersvåld flaggas*.

Med hänsyn till ovanstående redogörelse är det den kollektiva sfären med flera medverkanden som bidrar till att hedersmord är komplicerade och därigenom svåra att utreda. Det kan vara svårt att identifiera varje enskild persons roll vilket i sin tur medför att det är svårt att fastställa deras straffrättsliga ansvar. Med hänsyn till den kollektiva sfären är medverkansbestämmelserna av väsentlig betydelse för att kunna lagföra samtliga personer som medverkat till ett hedersmord. De medverkande kan till exempelvis hållas ansvariga som medhjälpare eller anstiftare. Om de medverkande anses ha begått gärningen tillsammans och i samförstånd betraktas de båda som gärningsmän och de kan således dömas som medgärningsmän. Dessutom finns det möjlighet att döma en medverkande som gärningsman med hänsyn till det utvidgade gärningsmannaskapet. Detta förutsätter dock som utgångspunkt att den medverkande handlat på ett sådant aktivt sätt i samband med brottets tillkomst att vederbörande kan betraktas som gärningsman.⁷ Utifrån medverkansbestämmelserna går det att utläsa att det komplicerade med hedersmorden är att bevisa att det finns andra personer som tagit beslut om mordets genomförande och som således varit med och planerat mordet. Detta kan möjligen resultera i att dessa personer inte fälls till ansvar för sin medverkan. Istället är det gärningsmannen som genomförde mordet, vilket oftast är en yngre manlig släkting, som döms till ansvar för gärningen. Anledningen till att de får genomföra mordet är på grund av att de vid tiden för gärningen var omyndiga och därför erhåller ett lägre straff.⁸

Den 27 juni 2006 meddelade Højesteret⁹ en historisk dom. Domen utmärker sig då Danmark var det första landet i Europa som meddelade en dom där åtta personer, utöver gärningsmannen, dömdes till ansvar för att ha medverkat till ett hedersmord. Højesteret ansåg nämligen att familjemedlemmar, släkt och vänner till familjen låg bakom hedersmordet på deras kvinnliga släkting Ghazala. Denna framställning bygger följaktligen på en komparation med dansk rätt med anledning av denna historiska danska dom. Detta med anledning av att det inte existerar ett liknande svenskt rättsfall där en hel familj och dess utökade krets har hållits ansvariga för att ha medverkat till ett hedersmord. Dansk rätt beaktades även med anledning av att rättssystemen omfattas av liknande rättskulturer för att därigenom utreda om medverkansbestämmelsernas utformning skiljer sig åt. Detta för att se om möjliga skillnader i bestämmelsernas utformning var den avgörande faktorn som gjorde det möjligt för Højesteret att döma hela nio personer till ansvar för att ha medverkat till hedersmordet. Komparationens främsta syfte är därmed att få svar på vad det var som låg till grund för den danska domen. Ämnet anses med anledning av detta högst angeläget att utreda för att få svar på om det är möjligt att utifrån dagens svenska straffbestämmelser döma en hel familj och dess utökade krets till ansvar för ett hedersmord.

Utifrån ovanstående redogörelse är hedersmorden att betrakta som kollektivbaserade brott. Härigenom uppstår frågan; hur kommer det sig att antalet avgöranden i Sverige där någon dömts för medverkan till hedersmord

⁷ SOU 1996:185, del I, s. 192 ff.

⁸ Se exempelvis Sara: RH 1998:8 och Maria: HovR över Skåne och Blekinge, B 334-13.

⁹ Motsvarar Sveriges HD.

är tämligen få? Varför har Sverige inte har följt samma utveckling som Danmark avseende möjligheten att döma en hel familj och dess utökade krets till ansvar för att ha medverkat till ett hedersmord? Detta väcker en rad olika frågor beträffande vad det kan bero på. Möjligtvis kan det bero på att svensk lagstiftning bör införa medverkansregler som är mer vidsträckta eller grundar sig problematiken i att det föreligger bevisvårigheter vid hedersmord? Om det föreligger bevisvårigheter är det bristfällig bevisning som medför att de medverkande inte åtalas och därigenom inte lagförs?

Rättssystemet har till uppgift att genom lagstiftning och rättspraxis skydda enskilda människors intressen för deras frihet, rätten till liv samt mot faror och risker från andra människor. För att kunna främja rättssäkerheten är det därför väsentligt att det finns klara och tydliga regler som medför att medborgarna har möjlighet att förutse utgången i rättsliga avgöranden.¹⁰ Då medverkanden inte fälls till ansvar för ett brott som är kollektivbaserat framstår det således som att det svenska rättssystemet inte är rättssäkert eftersom rättsläget beträffande hedersmord framstår som oförutsebart för medborgarna.

Ämnet är ytterst aktuellt med anledning av att regeringen i februari 2014 tillsatte en särskild utredningsgrupp som fick i uppdrag att kartlägga och identifiera vilka åtgärder som kan vidtas för att öka kvaliteten i den brottsutredande verksamheten avseende hedersrelaterat våld och förtryck. I år presenterade arbetsgruppen förslag på åtgärder om hur rättsväsendet på bästa sätt ska arbeta för att även medbrottslingar ska fällas till ansvar i dessa typer av brott.¹¹

1.2 Syfte och frågeställningar

I detta avsnitt ämnar jag att redogöra för studiens huvudsakliga syfte. Uppsatsen har till syfte att utreda hur bevismöjligheterna ser ut i de fall där omständigheterna talar för att någon kan ha medverkat till ett hedersmord.

Huvudfrågan i denna framställning lyder; *vilken bevisning krävs för att medverkanden till hedersmord ska fällas till ansvar?*

Följande frågeställningar avser uppsatsen att utreda för att kunna ge ett tillfredsställande svar på den ovannämnda huvudfrågan:

- *Vad kännetecknar ett mord begånget med ett hedersmotiv och vem är att betrakta som brottsoffer?*
- *Hur är de svenska respektive danska medverkansreglerna utformade?*
- *Vilken bevisning krävs enligt svensk respektive dansk rättspraxis för att en person ska dömas för medverkan till hedersmord?*

¹⁰ Peczenik, Aleksander, *Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, s. 43 f.

¹¹ SOU 2015:55 s. 23 ff; TV4 Nyhetsmorgon, *Därför bör hedersvåld flaggas*.

- *Råder det några bevissvårigheter i samband med rättstillämpningen vid medverkan till hedersmord? Om så är fallet, vilka är de?*

1.3 Avgränsningar

Även om syftet och frågeställningarna tydligt sätter ramen för uppsatsens omfattning ämnar detta kapitel att tydligt redogöra för de områden som faller utanför uppsatsens ramverk. Redogörelsen avseende kapitlet Hedersmord kommer endast att utgå från svensk och internationell litteratur, således kommer inte mer specifik dansk litteratur att behandlas i denna del. Det beror på att uppsatsen främst har till syfte att redogöra för om ett hedersmotiv bör införas i svensk lag. Detta för att se om det kan vara en möjlig åtgärd för att få medverkanden till hedersmord lagförda. Dessutom framförde Trine Baumbach¹² i samband med intervjun i Köpenhamn den 13 november 2015, att det danska rättsväsendet definition av hedersrelaterat våld överensstämmer med svenska Åklagarmyndighetens definition.¹³

Av Åklagarmyndighetens rapport Hedersrelaterat våld från 2006 framgår det att hedersnormer har lättare att överleva i samhällen där religion har en stark ställning. Dock redogörs det för att hedersnormer inte har en specifik koppling till religion då de även existerar i familjer som inte är religiösa.¹⁴ Det finns olika förklaringsmodeller som kan tillämpas i samband med att redogöra för hedersbegreppet. Uppsatsen bygger endast på det kulturella perspektivet på grund av att det till stora delar överensstämmer med Åklagarmyndighetens definition av hedersbegreppet. Det kulturella perspektivet utgår således från att heder och hedersrelaterat våld är starkt förankrat i olika kulturer.¹⁵ Med hänsyn till detta har uppsatsen avgränsats från köns- och maktsperspektivet och det intersektionella perspektivet.¹⁶

Beträffande medverkansbestämmelserna har uppsatsen avgränsats från medelbart gärningsmannaskap och konverterat gärningsmannaskap med hänsyn till uppsatsens begränsade omfattning. Medelbart gärningsmannaskap utvecklades under den tid då medverkansansvaret var beroende av att även gärningsmannen dömdes. Då medverkansansvaret numera inte är beroende av att den som utfört den otillåtna gärningen döms för brottet existerar inte samma behov av att använda konstruktionen medelbart gärningsmannaskap vilket är ytterligare en anledning till avgränsningen.¹⁷ Konverterat gärningsmannaskap¹⁸ kan likställas med den omrubricering som sker i samband med utvidgat gärningsmannaskap. På grund av att det faller in under det utvidgade gärningsmannaskapet är även det avgränsat från uppsatsen.¹⁹

¹² Docent i straffrätt vid Köpenhamns universitet.

¹³ Intervju med Baumbach.

¹⁴ Åklagarmyndigheten, *Hedersrelaterat våld*, s. 18.

¹⁵ Åklagarmyndigheten, *Hedersrelaterat våld*, s. 13.

¹⁶ För vidare läsning beträffande de två förklaringsmodellerna se NCK, *Hedersrelaterat våld och förtryck – en kunskapsöversikt*.

¹⁷ För vidare läsning se SOU 1996:185, del I, s. 181 f.

¹⁸ 23 kap. 4 § tredje stycket andra meningen BrB.

¹⁹ SOU 1996:185, del I, s. 179,186 och 195.

Det svenska rättssystemet bygger på principen om den fria bevisprövningen vilket innebär att det inte finns någon lagstadgad metod för hur domstolarna ska värdera bevis.²⁰ Detta har i sin tur medfört att det i doktrin går att finna olika bevisvärderingsmetoder. Med hänsyn till att uppsatsen har till syfte att belysa hur domstolarna värderar bevis i mål som berör hedersmord föll det sig naturligt att redogöra för den metod som tillämpas frekvent i praktiken, vilket är den alternativa hypotesmetoden. Med hänsyn till att Christian Diesen²¹ under många år har forskat kring bevisvärdering i brottmål ligger hans material till grund för uppsatsen. Diesen menar att den alternativa hypotesmetoden är den enda bevisvärderingsmetod som har lyckats etablera sig bland rättstillämparna.²² Metoden har dessutom tillämpats frekvent av domstolarna sedan HD införde den genom NJA 1980 s. 825. Med hänsyn till detta menar Diesen att de så kallade frekvensteorierna: värdemetoden och temametoden inte längre anses användbara vilket är en orsak till uppsatsens avgränsning.²³

Mot bakgrund av den aktuella tidsramen för uppsatsskrivandet och med hänsyn till uppsatsens begränsade omfattning har en avgränsning i urvalet av rättsfall varit nödvändig. Urvalet baseras på de senaste rättsfallen på området hedersmord, där de senaste är från 2012. Därför har jag valt att redogöra för fem svenska rättsfall och ett danskt rättsfall under tidsperioden 1996 till 2012.

Uppsatsen har inte till syfte att göra en djupare redogörelse för de förmildrande respektive försvårande omständigheterna i samband med bedömningen av straffvärdet.²⁴ Istället kommer uppsatsen utifrån kravet på förutsebarhet utreda om ett införande av hedersmotivet är nödvändigt. Dessutom kommer det utifrån rättsfallsanalysen i avsnitt fem fästa avseende vid om och hur domstolarna beaktar hedersmotivet, för att herefter ta ställning till om det föreligger skäl för att införa det i lag.

Framställningen riktar sig främst till läsare med grundläggande kunskap i juridik. Läsaren förväntas således ha grundläggande kunskap avseende juridiska termer och att det finns olika former av uppsåt. Därutöver förväntas läsaren ha kunskap om skillnaden mellan objektiva och subjektiva rekvisit.

²⁰ 35 kap. 1 § RB.

²¹ Professor i processrätt vid Stockholms universitet.

²² Diesen, Christian, *Bevisprövning i brottmål*, s. 43.

²³ För vidare läsning gällande de andra bevisvärderingsmetoderna hänvisas till Diesen, Christian, *Bevisprövning i brottmål*, s. 30 ff.

²⁴ Jämför 29 kap. 2-3 §§ BrB.

1.4 Metod och perspektiv

Genom detta kapitel ska läsaren få information om vilka metoder och perspektiv som har anlagts på uppsatsen. För att utreda samt tolka gällande rätt avseende medverkansreglerna, bevisreglerna och för att därigenom kunna svara på de uppställda frågeställningarna, har den rättsdogmatiska metoden anlagts på uppsatsen. Metoden innefattar bland annat rättskällevärdet som anger vilka rättskällor som ska, bör och får användas. För att fastställa gällande rätt bygger uppsatsen på de traditionella rättskällorna: lagtext, förarbeten, rättspraxis och doktrin.²⁵

Med hänsyn till att studien kommer att redogöra för dansk rätt tillämpas även den komparativa metoden. Den komparativa metoden har främst haft till syfte att redogöra för skillnaderna i rättssystemen.²⁶ För att fastställa gällande rätt i Danmark har även den rättsdogmatiska metoden anlagts på den danska rätten. Dock med skillnaden att rättskällevärdet inte har använts lika nitiskt eftersom danska förarbeten med mera inte varit lättillgängliga varken i tryckt form eller i den danska rättsdatabasen, Karnov. Istället har dansk doktrin samt SOU (1996:185) Straffansvarets gränser använts i stort utsträckning.

Det svenska samhället är idag oerhört mångkulturellt. Dock kan vissa kulturer för vissa människor och i vissa hänseenden än idag vara främmande. Detta ökar riskerna för att lagstiftningen och rättstillämpningen inte lyckas uppfylla kravet på en objektiv bedömning i samband med hedersmord. Med anledning av detta föll det sig naturligt att anlägga ett kritiskt perspektiv på uppsatsen. Perspektivet innebär således att kritiskt granska rättsfallen i rättsfallsanalysen. Härigenom beaktas domstolarnas resonemang angående hedersmotivet för att därefter öppna upp för en analys och en diskussion om vilka möjliga problem som kan aktualiseras för rättstillämparna vid bedömningen av straffansvar vid hedersmord.²⁷

För att få vetskap om hur det svenska respektive danska rättsväsendet utreder hedersmorden i praktiken bygger uppsatsen på tre intervjuer. Vid genomförandet av intervjuerna med kammaråklagare Lena Körner, rådmannen Catharina Kihlefelt Bondesson och den danska straffrättsdocenten Trine Baumbach användes en kvalitativ metod. Enligt Claes Sandgren²⁸ är denna metod lämplig att använda i samband med att empiriskt material samlas in och granskas. Detta för att utifrån ett praktiskt perspektiv få en djupare förståelse för ett rättsområde vilket i detta hänseende är medverkan till hedersmord.²⁹

²⁵ Lehrberg, Bert, *Praktisk juridisk metod*, s. 110.

²⁶ Bogdan, Michael, *Komparativ rättskunskap*, s. 18.

²⁷ Jfr Bergström, Göran och Boréus, Kristina, *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, s. 40 ff.

²⁸ Professor i civilrätt vid Stockholms universitet.

²⁹ Sandgren, Claes, *Om empiri och rättsvetenskap* (del II), JT 1995/96, s. 1042 och 1045 f.

1.5 Material

I detta avsnitt får läsaren en översikt av det material som redogörs i uppsatsens deskriptiva delar. Beträffande den straffrättsliga bedömningen av hedersmord, medverkansreglerna och bevisreglerna används såväl svensk som dansk lagtext, lagkommentarer, förarbeten, doktrin och rättspraxis. I samband med redogörelsen för medverkansbestämmelserna har SOU (SOU 1996:185) Straffansvarets gränser del I och II använts i stor utsträckning. Anledningen till att SOU:n ligger till grund för studiens material beror på att redogörelsen avseende gällande rätt var utförlig. Dessutom redogjordes det för rättsfall som på ett klart och tydligt sätt skildrade hur medverkansbestämmelserna har tillämpats i praktiken sedan de infördes i lag.³⁰

Studien bygger till en stor del på en rättsfallsanalys, detta för att kunna få en klar och tydlig bild över hur domstolarna resonerar kring hedersmotivet. I rättsfallsanalysen redogörs det för fem svenska respektive ett danskt rättsfall. Samtliga rättsfall, med undantag för det danska, är domar från underinstanserna. Genom att efterfråga varje enskild dom hos behörig underinstans fick jag de sedan skickade till mig i elektronisk form. De fem rättsfallen som uppsatsen bygger på valdes på grund av att de är de mest uppmärksammade hedersmorden i Sverige och för att de sträcker sig under en längre tidsperiod, från 1996 till 2002. Avsikten med det sistnämnda var att granska om och i så fall vilken utveckling som skett vid rättstillämpningen av hedersmord. Enligt Bert Lehrberg³¹ ska, vid brist på prejudikat, rättsfall från HovR följas.³² På grund av att de flesta domar från HovR i sina domskäl hänvisat till TR:s resonemang avseende hedersmotivet bygger uppsatsen även till viss del på avgörande från TR. Vad gäller det danska rättsfallet fann jag det på danska Karnov och anledningen till att uppsatsen endast redogör för ett danskt rättsfall beror på att det inte finns något liknande rättsfall som meddelats tidigare eller senare.³³ Rättsfallsanalysen är således inte uttömmande beträffande hedersmord men ger en god bild över domstolarnas resonemang kring hedersmotivet. Utifrån rättsfallsanalysen går det även att granska vilken bevisning som krävs för att kunna fälla någon till ansvar som gärningsman respektive som medverkande till ett hedersmord. För att få bästa möjliga insyn över bakgrunden och problematiken i de rättsfall som det redogörs för i rättsfallsanalysen används även andra källor. Däribland Sveriges radios P3 dokumentärer om hedersmorden på Pela och Fadime och Unni Wikans bok *Om heder* som tydligt redogör för hedersmordet på Ghazala.

Nedan följer en sammanfattning av det material som inte tillhör de traditionella rättskällorna. För att utröna innebörden av hedersmotivet har Unni Wikans³⁴ böcker *En fråga om heder* och *Om heder*, varit vägledande då

³⁰ Prop. 1948:80 s. 7 f.

³¹ Professor i civilrätt vid Uppsala universitet.

³² Lehrberg, Bert, *Praktisk juridisk metod*, s. 174.

³³ Intervju med Baumbach.

³⁴ Professor i socialantropologi (studerar människans relationer till sin omgivning och till varandra) vid Oslos universitet.

böckerna skildrar problematiken kring hedersmorden i Sverige. För att utreda definitionen av hedersrelaterat våld och därigenom hedersmord har Åklagarmyndighetens handbok Hedersrelaterat våld från 2006 använts i stor omfattning. Handboken är uppdelad i tre delar där varje del har ett specifikt syfte. Första delen redogör för tecken som läsaren bör uppmärksamma då de indikerar att ett ärende är hedersrelaterat. Andra delens syfte är att ge läsaren en ökad förståelse för bakgrunden till det hedersrelaterade våldet. Den tredje och därmed den avslutande delen ger praktiska råd för hur läsaren bör agera när ärendet är hedersrelaterat. Vid en samlad bedömning är handboken pedagogisk men jag vill i samband med detta uppmärksamma läsaren på att handbokens tillförlitlighet till viss del kan ifrågasättas eftersom källhänvisningen är bristfällig. Med anledning av att det är det närmsta juridiska dokument som går att finna på området avseende definitionen av hedersrelaterat våld och med hänsyn till att den är upprättad av praktiker som är väl insatta i ämnet ligger den till grund för uppsatsens redogörelse. Den ligger således till grund för definitionen avseende hedersrelaterat våld för att därigenom bringa klarhet i vad som kännetecknar ett hedersmord.

Anledningen till att det inte kommit någon ny handbok från Åklagarmyndigheten avseende hedersrelaterat våld anser Körner bero på att det grundläggande arbetet för att utreda denna brottslighet är detsamma idag.³⁵ Åklagarmyndighetens utredningsåtgärder stämmer överens med de förslag på åtgärder som en särskild utredningsgrupp utsedd av regeringen meddelade i början av 2015 i SOU (2015:55) Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck. Det kan dock uppmärksammas att det i SOU:n framförs att det är väsentligt att polis ”flaggar” för den brottslighet där de ser hedersindikationer.³⁶ Med hänsyn till ovanstående ligger SOU (2015:55) till grund för uppsatsens redogörelse beträffande vilka utredningsåtgärder som rättsväsendet bör vidta för att öka kvaliteten i den brottsutredande verksamheten beträffande hedersmord.³⁷

1.6 Teori

I detta avsnitt redogörs för uppsatsens teoribildning eftersom den genomsyrar studiens framställning. Uppsatsen har utformats utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv. Rättssäkerheten är ett omdiskuterat begrepp i den juridiska litteraturen men jag har i denna uppsats valt att använda mig av Åke Frändbergs³⁸ definition av begreppet: ”*förutsebarhet i rättsliga angelägenheter*”. Avseende hedersmord finns ett legitimt intresse av förutsebarhet. Rättssystemet har till uppgift att genom lagstiftning och rättspraxis skydda enskilda människors intressen för deras frihet, rätten till liv samt mot faror och risker från andra människor. För att kunna främja rättssäkerheten är det därför av väsentlig vikt att det finns klara och tydliga regler samt att rättstillämpning-

³⁵ Intervju med Körner.

³⁶ Se kapitel 4.5.

³⁷ Åklagarmyndigheten, *Hedersrelaterat våld*, s. 5.

³⁸ Professor emeritus i allmän rättslära vid Uppsala universitet.

en är enhetlig.³⁹ Med hänsyn till ovanstående har uppsatsen till uppgift att utreda om det är nödvändigt att i lag införa en legaldefinition avseende hedersmotivet för att kravet på förutsebarhet ska vara uppfyllt.

Oklara medverkansregler innebär att bestämmelserna är oförutsebara både för offret och för gärningsmannen/ -männen vilket innebär att de inte uppfyller kravet på rättssäkerhet. Även om den grundläggande tanken är att lagarna ska vara fullständigt klara och tydliga så motsvarar detta inte verkligheten. Det beror främst på att varje enskilt fall inte är det andra likt och med hänsyn till detta är det även utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv av vikt att rättstillämparen har möjlighet att avgöra målet med viss flexibilitet. Strävan för att uppnå kravet på förutsebarhet är att rättstillämparen iakttar variablerna ovan så att medborgarna i slutändan genom lagstiftningen har möjlighet att förutse utgången i avgörandet.⁴⁰ Med hänsyn till vad som framförts genomsyras uppsatsen av denna teori för att slutligen få svar på om, och i så fall hur rättssäkra, våra svenska medverkansregler är.

Utöver det genomsyras uppsatsen av ett brottsofferperspektiv. Det finns idag ingen allmänt accepterad definition av vem eller vilka som är att betrakta som brottsoffer. Det finns inte heller inte någon definition av begreppet i lagstiftningen. Vad som däremot går att finna i lagstiftningen är definitionen av målsägande, vilket är den person som i juridiskt avseende blivit utsatt för ett brott. I 20 kap 8 § RB stadgas att målsägande är den mot vilken ett brott har blivit begånget, den som har blivit förnärad eller som har lidit skada av brottet.⁴¹ Det råder inga oklarheter om att de unga kvinnorna som mördas i hederns namn är brottsoffer och att personen som utför mordet är gärningsmannen. Med anledning av att det oftast är de yngre och omyndiga männen som döms som gärningsmän i samband med hedersmord uppstår frågan om omständigheterna är sådana att även de kan betraktas som brottsoffer? Har de unga männen efter påtryckningar från äldre släktingar om att genomföra mordet någon möjlighet att avstå från gärningen utan att själv utsättas för hedersrelaterat våld? Magnus Lindgren⁴² framför att synen på vem eller vilka som kan betraktas som brottsoffer hänger samman med brottstypen och att brottsoffer samt gärningsman i vissa typer av brott kan ha en mycket nära koppling. Utifrån Lindgrens redogörelse anser jag att det finns stöd för att gärningsmannen kan betraktas som ett brottsoffer när det kommer till hedersmord. Framställningen kommer att genomsyras av detta perspektiv för att slutligen få svar på om det finns tillräckligt stöd för att en gärningsman som utför ett hedersmord kan betraktas som brottsoffer.⁴³

³⁹ Frändberg, Åke, *Om rättssäkerhet*, Juridisk Tidskrift 2000/01 s. 271; Nationalencyklopedin, *rättssäkerhet* (www.ne.se).

⁴⁰ Peczenik, Aleksander, *Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, s. 43 f.

⁴¹ Lindgren, Magnus, *Brottsoffer i rättsprocessen – Om ideala brottsoffer och goda myndigheter*, s. 25.

⁴² Magnus Lindgren är viktimolog och studerar således sambandet mellan brottsoffret och rättsväsendet, verksam vid Psykologiska institutionen, Stockholms universitet.

⁴³ Lindgren, Magnus, *Brottsoffer i rättsprocessen – Om ideala brottsoffer och goda myndigheter*, s. 33 och 36.

1.7 Forskningsläge

För att få en uppfattning för ämnets aktualitet följer i detta avsnitt en kort redogörelse beträffande forskningsläget. Det finns riklig tillgång till juridisk litteratur som i allmänhet behandlar mord. Som nämnts under avsnittet material finns det mycket litteratur om problematiken kring hedersmord både i Sverige och utomlands men litteraturen har utformats utifrån ett rätts-sociologiskt perspektiv. Med hänsyn till detta är avsaknaden av juridisk litteratur beträffande problematiken kring medverkan till hedersmord stor. Det finns ingen avhandling som berör detta område. Det råder dessutom en fullständig avsaknad av litteratur beträffande vilken bevisning som krävs för att en medverkande till det specifika brottet hedersmord ska kunna dömas. Det är bekymmersamt att medverkan till hedersmord inte är ett område som varit föremål för forskning med hänsyn till att det är ett så pass viktigt och aktuellt ämne i vår samtid. Därav går det att konstatera att de rättsliga frågor som framställningen avser att besvara i stort sett inte har utretts tidigare.

1.8 Disposition

För att ge läsaren en överskådlig bild av framställningens upplägg följer i detta avsnitt en redogörelse för dispositionen. Studien är indelad i sex kapitel, varav detta första kapitel syftar till att introducera läsaren i ämnet. De materiella kapitlen är således kapitel två till fem.

Idag saknas det en vedertagen definition av vad som utgör hedersrelaterat våld. Med anledning av detta inleds studiens materiella del, kapitel två, med att redogöra för definitionen av begreppet. I kapitel två redogörs det även för hur och var domstolarna finner stöd i gällande rätt för att kunna döma någon till mord och därigenom få svar på om det finns en särskild bestämmelse för hedersmord. Med anledning av att studien bygger på en komparation med dansk rätt, redogörs även för gällande rätt beträffande de danska mordbestämmelserna. Genom att redogöra för hedersrelaterat våld och för mordbestämmelserna avser kapitlet att återge kännetecknen för ett hedersmord.

Studien utreder därefter, i kapitel tre, både de svenska och danska medverkansbestämmelserna. De utreds för att få svar på om de är förutsebara för gärningsmannen och brottsoffret. Dessutom utreds båda rättssystemens medverkansbestämmelser med syftet att få svar på om de överensstämmer. Om de inte överensstämmer kommer studien utreda om den möjliga skillnaden var den avgörande faktorn som bidrog till att dansk domstol 2006 kunde döma nio personer till straffrättsligt ansvar för ett hedersmord. I det nästföljande kapitlet utreds både de svenska och danska bevisreglerna. De utreds främst med anledning av att få svar på vilka bevismedel som parterna i en brottmålsrättegång har möjlighet att föra fram och vilka bevissvårigheter som existerar i samband med ett hedersmord. I samband med detta redogörs det även för de åtgärder som kan vidtas för att begränsa bevissvårigheterna vid medverkan till hedersmord. Studiens femte kapitel utgörs av en grund-

läggande rättsfallsanalys. De svenska underrättsdomarna granskas och analyseras för att utreda hur domstolarna beaktar och resonerar kring hedersmotivet i mordrättegångar. Rättsfallsanalysen avslutas med den danska domen där nio personer dömdes för att ha medverkat till ett hedersmord. Syftet är således att utreda om det svenska rättsväsendet kan ta lärdom av den danska domen.

Varje materiellt kapitel avslutas med en sammanfattande kommentar vilket kan ses som delanalyser. För att binda ihop framställningens material och delanalyser följer en slutlig analys i studiens sjätte kapitel. Det avslutande kapitlet har även till syfte att redogöra för mina slutsatser och därigenom ge svar på studiens frågeställningar.

2 Hedersmord

2.1 Inledning

Inledningsvis vill jag uppmärksamma läsaren på att heder är ett komplicerat begrepp. Det finns idag ingen entydig definition av heder, varken nationellt eller internationellt.⁴⁴ Det kan bero på att hederns innebörd har varierat historiskt och att begreppet har olika innebörd i skilda kulturer, religioner, samhällsgrupper och miljöer.⁴⁵ Med hänsyn till att uppsatsen har till syfte att redogöra för medverkan till hedersmord kommer det dock i detta inledande kapitel, som kan likställas med ett bakgrundskapitel, att redogöras för de karaktäristiska dragen avseende hedersmord. Genom att grundligt redogöra för detta kommer läsaren ha den kunskap som krävs för att kunna förstå varför denna typ av mord är svårhanterligt utifrån ett juridiskt perspektiv. Det kommer därför att redogöras för de bakomliggande orsakerna till att unga kvinnor och män faller offer för dessa våldshandlingar. Utifrån det material som presenteras i kapitlet har uppsatsen till syfte att utreda om det är nödvändigt med en särreglering beträffande hedersmotivet för att kravet på förutsebarhet ska vara uppfyllt. Utöver det kommer kapitlet även att redogöra för vem eller vilka som är att betrakta som brottsoffer i samband med ett hedersmord.

2.2 Hedersmordens utveckling

Hedersmorden uppstod för flera tusen år sedan, under den tid då det inte existerade något offentligt juridiskt system. I dåtidens samhällen fanns det inte någon statsmakt, inga nedskrivna lagar eller domstolar. Bristen på statliga institutioner som garanterade medborgarnas trygghet bidrog till att familjerna skapade sina egna lagar och straff. Familjen och släkten upprättade härigenom en gemensam hederskod; en uppsättning grundläggande kulturella och sociala regler som stadgade vad som var ett acceptabelt levnads sätt. Dessutom framgick det även hur heder kunde uppnås, förloras och återerövas. Med hänsyn till att det var familjen och släkten som tillsammans upprättade hederskoden gick det tydligt att utläsa att heder var något som tillhörde kollektivet. Det ideal som växte fram i samband med detta var en patriarkal familjestruktur. Denna maktstruktur utgick från att det var fadern eller någon annan manlig släkting som var familjens överhuvud och som hade till uppgift att se till att familjen följde hederskoden. Nederst i hierarkin befann sig de unga kvinnorna och flickorna. De ansågs inte ha någon heder, istället bar de på skam. På grund av den kollektiva hedern var männens heder starkt kopplad till kvinnornas beteende. Eftersom kvinnans uppgift ansågs vara att föra familjen vidare var det framförallt deras sexuella beteende som iakttogs. Då hedern låg i betraktarens ögon räckte det att

⁴⁴ Wikan, Unni, *Om heder*, s. 19.

⁴⁵ Åklagarmyndigheten, *Hedersrelaterat våld*, s. 13; Wikan, Unni, *En fråga om heder*, s. 78.

andra ansåg eller uppfattade att kvinnans beteende var i strid med hederskoden för att hon skulle anses ha vanärat familjens heder. Om familjen således hade vanhedrats hade familjen till uppgift att återerövra sin heder. I dåtidens samhällen sågs hämnden som en medborgerlig rättighet. Om hämnden stod i rimlig proportion till den skada som hade inträffat skulle familjens heder återställas till hur den var innan familjen blivit vanhedrad. Därav går det att utläsa att ett mord på en släkting som hade vanhedrat familjens heder betraktades som en rättfärdigande handling.⁴⁶

2.3 Hur kommer det sig att hedersmord inträffar i dagens Sverige?

Det är med hänsyn till ovannämnda redogörelse som det går att fastställa var tankesättet och traditionerna kring hedersmorden härstammar från. Att hedersmord förekommer i dagens Sverige beror på att familjer fortfarande lever enligt en hederskod och därigenom följer de grundläggande kulturella och sociala regler som stadgar vad som är ett acceptabelt levnadssätt. När familjer med en utpräglad hederskultur flyttar till dagens Sverige uppstår en kulturkrock. Det blir svårt för familjerna att leva enligt hederskoden med hänsyn till att det svenska samhället inte är uppbyggt på samma regler och normer.⁴⁷

Som det redogjorts för i föregående avsnitt är mannens och familjens heder direkt knutet till de unga kvinnornas sexuella beteenden. När familjerna således flyttar till Sverige vill de unga kvinnorna leva som andra tonåringar gör i samhället och det är här som problemen uppstår. Det krävs inte mycket för att de unga kvinnornas beteende ska anses vanära familjens heder. De olika beteende som här åsyftas är handlingar som är normala för vilken tonåring som helst som lever i en västerländsk kultur. Det kan handla om att ha pojkvän, träffa vänner efter skolan eller vara delaktig i olika skol- och fritidsaktiviteter.⁴⁸ Familjens anseende är som nämndes i föregående avsnitt beroende av det faktiska men även det påstådda beteendet hos de unga kvinnorna. Det innebär att familjen förlorar sin heder i direkt anslutning till att omgivningen får reda på det faktiska eller påstådda beteendet som strider mot hederskoden. När beteendet anses vara i strid med hederskoden konstateras det att den unga kvinnan vanärat familjens heder.⁴⁹

För att mannen och familjen inte ska förlora sin heder är det väsentligt att omgivningen är övertygad om att mannen har kontroll över resterande familjemedlemmars beteende. Detta resulterar i att de unga kvinnorna ständigt kontrolleras och övervakas av maken eller fadern men även av övriga släktingar. I slutändan handlar det om att det införs restriktioner för de unga

⁴⁶ Åklagarmyndigheten, *Hedersrelaterat våld*, s. 6 och 13 f; Wikan, Unni, *En fråga om heder*, s. 57 och 65.

⁴⁷ Unni, *Om heder*, s. 16 f.

⁴⁸ Åklagarmyndigheten, *Hedersrelaterat våld*, s. 19.

⁴⁸ Åklagarmyndigheten, *Hedersrelaterat våld*, s. 17.

⁴⁹ Wikan, Unni, *Om heder*, s. 16 f.

kvinnornas levnadssätt. Restriktionerna blir i regel mer begränsade än vad som ansågs nödvändigt i hemlandet med hänsyn till de kulturskillnader som finns i det nya landet. Familjen inför härmed restriktionerna för att kunna ha största möjliga kontroll över de unga kvinnorna så att de lever i enlighet med hederskoden.⁵⁰

Med hänsyn till vad som hittills redogjorts för i detta kapitel går det tydligt att utläsa att hedern är något som tillhör kollektivet; familjen. Det medför att det hedersrelaterade våldet också har en kollektiv karaktär. Åklagarmyndigheten har i sin handbok *Hedersrelaterat våld* definierat hedersrelaterat våld för att bringa klarhet i begreppet. Åklagarmyndigheten och även Rikspolisstyrelsen har formulerat en definition av begreppet utifrån motivet till gärningen:

Hedersrelaterat våld är brott riktade mot någon – ofta en släkting – som, enligt gärningsmannen och övriga släktens eller gruppens uppfattning, riskerar att vanära eller har vanärat gärningsmannens, släktens eller gruppens heder, i syfte att förhindra att hedern skadas eller förloras alternativt för att reparera eller återställa den skadade eller förlorade hedern.⁵¹

Om den unga kvinnan brutit mot hederskoden betraktas det som ett oåterkallligt felsteg och att detta spridit sig till omgivningen resulterar i att familjen blivit vanhedrad. För att familjen ska återerövra sin heder måste den unga kvinnan straffas för brottet.⁵² Det är familjen som tillsammans planerar hur förlorad heder ska återerövrats. Utifrån reglerna i hederskoden specificeras vilka åtgärder som måste vidtas för att familjen ska återvinna sin heder. Den unga kvinnan måste sona för sina begångna handlingar vilket kan ske såväl genom fysiskt som psykiskt våld.⁵³ Om den unga kvinnan trots dessa tillrättavisningar och de mildare straffen fortfarande vägrar att ändra sitt beteende kvarstår ”problemet”. Att de unga kvinnorna inte anses bete sig i enlighet med hederskodens legitima normer och regler är det ”problem” som familjen till varje pris anser att de måste lösa. Den slutliga och därmed den kvarstående åtgärden som familjen vidtar för att vinna tillbaka sin heder är att mörda den unga kvinnan. Hedersmord är således kulmen på en lång rad tillrättavisningar och mildare straff som familj och släkt utsätter släktingen för, vanligtvis den unga kvinnan.⁵⁴

2.4 Offren för hedersmorden

Utifrån BRÅ:s brottsstatistik som presenterades 2014 framgår det att cirka sjutton kvinnor per år mördas av en man som de har haft eller har en nära

⁵⁰ Åklagarmyndigheten, *Hedersrelaterat våld*, s. 16 och 19; Wikan, Unni, *En fråga om heder*, s. 58.

⁵¹ Åklagarmyndigheten, *Hedersrelaterat våld*, s. 6; Rikspolisstyrelsen, *Hedersnormer och hedersrelaterat våld*, s. 8.

⁵² Åklagarmyndigheten, *Hedersrelaterat våld*, s. 17.

⁵³ Åklagarmyndigheten, *Hedersrelaterat våld*, s. 16 ff.

⁵⁴ Åklagarmyndigheten, *Hedersrelaterat våld*, s. 45; Johansson, Kenneth, *Hedersmord*, s. 21.

relation med.⁵⁵ Dock finns det ingen statistik på hur många av dessa mord som begåtts i hederns namn. Det beror på att svensk lagstiftning inte har infört någon straffbestämmelse avseende hedersbrott.⁵⁶ Massi Fritz framförde i en intervju i TV4 Nyhetsmorgon den 30 september 2015 att det är bekymmersamt att Sverige inte har någon straffbestämmelse för hedersbrott med tanke på det stora mörkertal som existerar. I Sverige utsätts nämligen tusentals unga kvinnor för hedersrelaterat våld årligen.⁵⁷ Utifrån rättsfallsanalysen kan vi se att i fem av de sex rättsfallen är det en kvinna som blivit mördad då hon ansetts vanära familjen.⁵⁸

Än idag existerar en föreställning om att det endast är unga kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld, men även de unga männen kan drabbas av detsamma. Redan i unga år uppfostras pojkar in i rollen av att ha kontroll över resterande familjemedlemmar.⁵⁹ Detta med anledning av att det är männen som bär ansvaret för familjens framtida välstånd. Välståndet är hårt förankrat till familjens och släktens heder och för att upprätthålla det bevakar männen sina kvinnliga släktingar; framförallt sina systrar och kusiner. Mot sin vilja kan de unga männen genom påtryckningar från resterande familjemedlemmar, främst de manliga släktingarna, tvingas att bestraffa sina kvinnliga släktingar eftersom familjen anser att de ha vanärat deras heder. Om de inte accepterar att medverka till ett hedersmord kan de i slutändan vara de yngre manliga släktingarna som utsätts för våld från resterande familjemedlemmar.⁶⁰

2.5 Mord – Gällande rätt

2.5.1 Svensk rätt

I 3 kap. BrB finns kriminaliseringen beträffande uppsåtligt dödande. Det innebär att gärningsmannen antingen hade för avsikt att mörda offret eller åtminstone var helt likgiltig inför att den vidtagna handlingen skulle kunna leda till personens död.⁶¹ Den person som berövar någon livet döms till ansvar för mord. Den påföljd som döms ut är fängelse på viss tid - lägst tio år och högst arton år eller om omständigheterna är försvårande, till livstid.⁶² Om brottet däremot anses som mindre grovt ska gärningsmannen dömas till ansvar för dråp. Påföljden i detta fall är även fängelse men reducerat till lägst sex år och högst tio år.⁶³

⁵⁵ BRÅ:s rapport 2014:8, s. 88

⁵⁶ SOU 2015:55 s. 65 f.

⁵⁷ TV4 Nyhetsmorgon, *Därför bör hedersvåld flaggas*.

⁵⁸ Se kapitel fem.

⁵⁹ Hansson, Merike, *Perspektiv på manlighet och heder*, s. 43.

⁶⁰ Hansson, Merike, *Perspektiv på manlighet och heder*, s. 45 ff; Rikspolisstyrelsen, *Hedersnormer och hedersrelaterat våld*, s. 21.

⁶¹ Nilsson, Göran, Lagkommentar till BrB (1962:700) 3 kap. 2 §, Lexino 2015-01-01.

⁶² 3 kap. 1 § BrB.

⁶³ 3 kap. 2 § BrB.

Bedömningen av om ett uppsåtligt dödande ska klassificeras som mord eller dråp bedömer rätten utifrån att de beaktar samtliga omständigheter vid gärningen. Problematiken kring gränsdragningen mellan mord och dråp har HD prövat vid ett flertal tillfällen.⁶⁴ HD har inte generaliserat några omständigheter som ska ses som förmildrande i samband med att en dödande handling har utförts. Däremot har HD generaliserat omständigheter som ska ses som försvårande: brottet har varit planerat, gärningsmannen har varit närstående till offret, att offret blivit utsatt för allvarlig dödsångest eller befunnit sig i en skyddslös position.⁶⁵ En annan faktor som rätten beaktar är om gärningsmannen blivit provocerad av offret eller inte. Avsaknaden av provokation från offret är en omständighet som rätten ska beakta i försvårande riktning.⁶⁶

Med hänsyn till att uppsatsen har till syfte att utreda medverkan till hedersmord kan det i detta sammanhang kort nämnas att det är straffbelagt att medverka till både mord och till dråp,⁶⁷ en utförligare redogörelse avseende detta lyfts fram i kapitel tre.

2.5.2 Dansk rätt

I enlighet med dansk rätt framgår det i STRFL:s 25 kap. 237 § att den som dödar någon annan ska dömas för mord. Den påföljd som döms ut är fängelse på viss tid – lägst fem år upptill livstid. Till skillnad från svensk rätt finns det inte i den danska STRFL två brottsrubriceringar avseende mord respektive dråp. Istället är den danska bestämmelsen utformad på så sätt att rätten i samband med bedömningen av påföljden beaktar de omständigheter som talar i försvårande respektive förmildrande riktning för att härigenom ta ställning till hur långt fängelsestraff som ska dömas ut.⁶⁸ En djupare redogörelse för vilka omständigheter som leder till ett kortare respektive ett längre fängelsestraff kommer inte göras eftersom det inte faller inom uppsatsens syfte. Dock hänvisas läsaren till hedersmordet på Ghazala för att därigenom kunna se de omständigheter som föranleder att ett dödande leder till livstidsfängelse respektive längre tidsbestämda fängelsestraff.⁶⁹

2.6 Kommentar

Med hänsyn till redogörelsen i detta kapitel beträffande innebörden av hedersmord anser jag att följande definition på ett tydligt sätt sammanfattar vad ett hedersmord är: ”[a] paradigmatic example of a crime of honour is the killing of a woman by her father or brother for engaging in, or being suspected of engaging in, sexual practises before or outside marriage”.⁷⁰

⁶⁴ Se exempelvis NJA 1999 s. 509 och NJA 1999 s. 531.

⁶⁵ Nilsson, Göran, Lagkommentar till BrB (1962:700) 3 kap. 2 §, Lexino 2015-01-01.

⁶⁶ Se NJA 2002 s. 116.

⁶⁷ 3 kap. 11 § BrB.

⁶⁸ Lagkommentar nummer 998 till STRFL 25 kap. 237 §, Danska Karnov.

⁶⁹ Se kapitel 5.3.

⁷⁰ Welchman Lynn, Hossain Sara: *Honour, Crimes, paradigms, and violence againts women*, s. 5.

Utifrån det material som presenterats ovan går det att konstatera att alla typer av mord, oavsett motiv faller in under respektive lands bestämmelse för dödligt våld. Därmed har länderna inga egna straffbestämmelser avseende hedersmord. Därutöver finns heller inte hedersmotivet lagstadgat som en försvårande eller förmildrande omständighet.⁷¹ Hedersmotivet är således inte ett självständigt brottsrekvisit utan är det bevisfaktum som styrker uppsåtet till mordet. Dock kommer det i samband med rättsfallsanalysen⁷² att redogöras för om det möjligen kan vara så att domstolarna betraktar hedersmotivet som en försvårande eller förmildrande omständighet.

När det inte finns någon särreglering avseende ett hedersmord bedöms mordet på samma sätt som andra mord, vilket innebär att rättstillämparen beaktar mordbestämmelsens straffvärde och straffskala. Utifrån redogörelsen ovan går det att konstatera att det råder omfattande skillnader i de fall där ett mord begås med respektive utan ett hedersmotiv. Det utmärkande för hedersmord är att det begås med motivet att återupprätta familjens förlorade heder. Den främsta skillnaden som det med stöd av ovanstående går att konstatera är att hedersmord är kollektivbaserade brott vilket innebär att familjemedlemmar kan ha medverkat till mordet. Genom att i lag införa hedersmotivet är jag av den uppfattningen att det svenska rättssystemet skulle uppfylla kravet på förutsebarhet eftersom medborgarna som förväntas leva efter lagen på ett klart och tydligt sätt kan utläsa vad som är ett rättfärdigt respektive orättfärdigt beteende.

Med hänsyn till den starka hedershierarkin som råder inom familjer som följer en särskild hederskod framstår det som att de unga männen inte har någon möjlighet att ifrågasätta de påtryckningar som resterande familj utsätter dem för. Även om de unga männen vidtar den mördande handlingen går det utifrån ovanstående redogörelse att konstatera att de föds in i en värld som präglas av hedersnormer. I denna värld är det männen som bär ansvaret för att kvinnorna sköter sig. Den stora frågan som uppstår är; hur mycket val har de unga männen egentligen att avstå från att begå hedersrelaterade handlingar? Om de inte accepterar att medverka till hedersmordet är det uteslutande utfallet att det istället är de som kommer att mördas. De unga männen är således offer. De är offer för hederskulturen i den bemärkelsen att de genomför gärningen då de ser det som den enda möjliga åtgärd som de kan vidta för att ha sina egna liv i behåll. Då dessa starka påtryckningar existerar är jag av den uppfattningen att det föreligger möjligheter för att hedersmotivet även kan lagstadgas som en förmildrande omständighet. Hedersmotivet som en förmildrande omständighet skulle således kunna aktualiseras i de fall där de yngre manliga släktingarna genom påtryckningar från resterande familjemedlemmar använts som ”redskap” för att genomföra mordet.

⁷¹ Jämför med 29 kap. 2 och 3 §§ BrB.

⁷² Se kapitel fem.

3 Medverkansansvaret

3.1 Inledning

Med hänsyn till vad som framfördes i det föregående avsnittet är hedersmord kollektivbaserade brott. När flera personer är inblandade i tillkomsten av ett brott uppstår det särskilda svårigheter som både kan vara straffrättsliga och bevismässiga, vilket gör att medverkansbestämmelserna tillhör ett av de mest komplicerade områdena inom straffrätten. Rättstillämparen har till uppgift att utifrån det material som presenterats i rätten bedöma de involverade personernas straffrättsliga ansvar. Med hänsyn till detta är det av väsentlig vikt att rättssystemet så långt som möjligt fastställer omfattningen av det straffrättsliga ansvaret när fler personer är inblandade i företagandet eller tillkomsten av ett mord.⁷³ Utifrån svensk rättspraxis går det att konstatera att det finns ytterst få fall där någon åtalats eller dömts för att ha medverkat till ett hedersmord.⁷⁴ Då hedersmord är ett kollektivt brott ter detta sig besynnerligt. Frågan som härigenom uppstår är; om detta beror på medverkansbestämmelsernas utformning? Utifrån svensk doktrin går det att utläsa att det råder delade åsikter i den rättspolitiska debatten beträffande medverkansbestämmelserna. Ena sidan anser att det finns ett behov av en mer vid tillämpning av medverkansreglerna medan andra sidan anser att reglerna används korrekt då de tillämpas i den omfattning de var tänkta för. Frågan som härigenom uppstår är; om bestämmelserna är förutsebara för gärningsmannen/- männen och offret?⁷⁵ För att kunna ta ställning till detta redogörs det därför för hur de svenska medverkansbestämmelserna tillämpas och beaktas när ett hedersmord har begåtts. Uppsatsen ska dessutom bringa klarhet i hur de svenska bestämmelserna förhåller sig till de danska, varför det även redogjorts för dansk rätt på området.

3.2 Svensk rätt

3.2.1 Tillämpningsområdet för medverkansbestämmelserna

De svenska brottsbeskrivningarna är formulerade utifrån att det finns en gärningsman. Detta vinner bland annat stöd i mordbestämmelsen som stadgar att: ”[d]en som berövar någon annan livet ska dömas för mord”.⁷⁶ Denna brottsbeskrivning inbegriper inte den som övertalat mördaren att begå brottet eller den som har ordnat fram mordvapnet. För att straffrättsligt kunna döma de personer som har medverkat till ett brott har svensk lagstiftning utformat en separat formulering, en allmän medverkansbestämmelse.

⁷³ SOU 1996:185, del I, s. 176.

⁷⁴ Se kapitel fem.

⁷⁵ Asp, Petter, m.fl., *Kriminalrättens grunder*, s. 425.

⁷⁶ 3 kap 1 § BrB.

Syftet med medverkansbestämmelsen är att de personer som främjat någon annans otillåtna gärning genom sin medverkan men som inte uppfyller samtliga rekvisit i det aktuella straffbudet ändå ska kunna straffas. Avsaknaden av medverkansbestämmelserna skulle resultera i att rättsväsendet många gånger inte skulle kunna lagföra eventuella medhjälpare och anstiftare.⁷⁷ Med anledning av att hedersmord klassificeras som ett kollektivt brott där fler än gärningsmannen varit involverade i mordets genomförande är det av väsentlig vikt att tillämpa medverkansbestämmelsen för att kunna hålla alla inblandade straffrättsligt ansvariga. Nedan citeras de två första styckena i medverkansbestämmelsen i 23 kap. 4 § BrB eftersom det främst är härigenom som medverkansansvaret stadgas:

Ansvar som i denna balk är föreskrivet för viss gärning skall ådömas inte bara den som utfört gärningen utan även annan som främjat denna med råd eller dåd.

Den som inte är att anse som gärningsman döms, om han har förmått annan till utförandet, för anstiftan av brottet och annars för medhjälp till det.

I medverkansbestämmelsens första stycke görs det skillnad på den som utfört gärningen och den som medverkat till gärningen. Gärningsman (i strikt mening) är därmed den som uppfyller de objektiva och subjektiva omständigheterna för brottet.⁷⁸ Medverkande (i strikt mening) är den person som inte är att betrakta som gärningsman men som ändå har främjat gärningen. Utifrån bestämmelsens andra stycke går det att fastställa att medverkan har tre former – gärningsmannaskap, anstiftan och medhjälp. Det kan vidare tilläggas att gärningsmannaskap anses vara det allvarligaste och medhjälp anses vara den lindrigaste formen av medverkan.⁷⁹ Medverkansbestämmelsen är tillämplig på alla brott som finns i BrB, vilket följaktligen föranleder att den är tillämplig när ett mord har begåtts med ett hedersmotiv. I medverkansbestämmelsen har begreppet viss gärning, vilket är den otillåtna gärning som begåtts, en vid definition då den bland annat kan avse: vållande till annans död, dråp och mord.⁸⁰ En vidare redogörelse för detta följer i de kommande avsnitten. Det finns dessutom en bestämmelse om straffnedsättning och ansvarsfrihet för den som har medverkat endast i mindre mån eller som förmåtts att medverka till brottet genom oförstånd, tvång, missbruk av ungdom etc.⁸¹ Det kan dock tilläggas att detta är en bestämmelse som domstolarna inte har beaktat i samband med att ett hedersmord har utförts av en omyndig person.⁸² Rätten har således ansett att det inte är utrett att den unga mannen utfört mordet genom tvång eller att gärningsmannens unga ålder har missbrukats i samband med gärningens utförande. I detta sammanhang kan det även tilläggas att detta är en bestämmelse som tillämpas ytterst sällan

⁷⁷ SOU 1996:185, del I, s. 175.

⁷⁸ Zila, Josef, Lagkommentar till BrB (1962:700) 23 kap. 4 §, Lexino 2012-07-01.

⁷⁹ SOU 1996:185, del I, s. 177.

⁸⁰ SOU 1996:185, del I, s. 178; Asp, Petter, m.fl., *Kriminalrättens grunder*, s. 425.

⁸¹ 23 kap. 5 § BrB; SOU 1996:185, del I, s. 177.

⁸² Jämför med kapitel fem.

enligt Kihlefeldt Bondesson.⁸³ I de följande avsnitten redogörs det för hur domstolarna går tillväga för att utreda medverkansansvaret.

3.2.2 Medverkansobjektet – en otillåten gärning

Den otillåtna gärning som en gärningsman eller flera gärningsmän begår benämns i denna framställning medverkansobjektet. Alla tänkbara gärningar som den eventuella gärningsmannen har begått är relevanta vid bedömningen för medverkansobjektet med anledning av att det endast krävs att vederbörande har förövat en otillåten gärning och inte ett brott. Personen ska helt enkelt ha förövat en gärning som uppfyller de objektiva omständigheterna i en straffbestämmelse.⁸⁴ Det är de objektiva omständigheterna som konstituerar medverkansobjektet och som även sätter den yttre ramen för samtliga medverkandes straffansvar. Det kan i detta sammanhang framföras att den eventuella gärningsmannens personliga ansvar inte har någon som helst betydelse för medverkansobjektet. För att det slutligen ska kunna betraktas som ett straffrättsligt medverkansobjekt får gärningen inte omfattas av någon objektiv ansvarsfrihetsgrund, exempelvis nödvärn.⁸⁵

3.2.3 Medverkansgärningen

När andra personer väljer att medverka i den mån att de främjar medverkansobjektet med ”råd eller dåd” kan de med hänsyn till medverkansbestämmelserna fällas till ansvar för medverkan. Frågan som härigenom uppstår är; vad menas med att ”främja medverkansobjektet med råd eller dåd”? Utifrån förarbetena går det att utläsa att medverkansgärningen ”övat inflytande på händelseutvecklingen i brottsfrämjande riktning vore det så än blott genom att styrka andra i deras uppsåt”. I paragrafens andra stycke skiljer lagstiftaren på medverkan i form av medhjälp respektive anstiftan till brott. Den som främjat brottet med psykiska eller fysiska medel döms till ansvar för medhjälp. Den som däremot har övertalat eller förmått gärningsmannen att utföra brottet döms till ansvar för anstiftan.⁸⁶ Vad som däremot inte stadgas i lagtexten är medverkansformen medgärningsmannaskap. En vidare redogörelse beträffande dessa tre medverkansformer görs senare i detta kapitel.

3.2.4 Det personliga ansvaret

Av förarbetena framgår att varje medverkande ska dömas efter det uppsåt eller oaktsamhet som ligger vederbörande till last, vilket tydliggör att medverkan är ett självständigt brott.⁸⁷ Med självständigt i detta sammanhang ska förstås som att medverkansansvaret inte är beroende av att gärningsmannen (i strikt mening) fälls till ansvar. Här följer ett exempel för att förtydliga detta; för att kunna döma gärningsmannen för mord krävs det att vederbö-

⁸³ Intervju med Kihlefeldt Bondesson.

⁸⁴ Asp, m.fl., *Kriminalrättens grunder*, s. 436.

⁸⁵ 23 kap. 4 § tredje stycket BrB; SOU 1996:185, del I, s. 178.

⁸⁶ 23 kap. 4 § andra stycket BrB; SOU 1996:185, del I, s. 178 f.

⁸⁷ SOU 1996:185, del I, s. 178.

rande har begått gärningen med uppsåt, vilket tillhör de subjektiva omständigheterna. Dock kan omständigheterna vara sådana att domstolen konstaterar att uppsåt till mordet saknas vilket resulterar att det inte finns någon gärningsman. Under förutsättning att det finns en otillåten gärning som begåtts kan de medverkande fällas till ansvar om de haft uppsåt till mordet. Slutsatsen som härigenom kan dras är att den medverkandes uppsåt måste täcka både medverkansobjektet och medverkansgärningen.⁸⁸ I samband med att Khilefelt Bondesson intervjuades den 19 november 2015 framförde hon att det svåra när det kommer till medverkansansvaret är att fastställa vad de medverkande hade uppsåt till. För att domstolen ska kunna fälla de medverkande till ansvar menade Khilefelt Bondesson att det krävs omfattande bevisning som når upp till beviskravet ställt utom rimligt tvivel. Svårigheten ligger enligt henne i uppsåtsbedömningen och inte i medverkansbestämmelsernas utformning.⁸⁹

Utifrån ovanstående redogörelse är medverkansansvaret självständigt vilket innebär att domstolen beaktar alla tänkbara otillåtna gärningar som gärningsmannen kan ha begått, även om det senare visar sig att de inte anses förövade. Anledningen till att alla otillåtna gärningar beaktas beror på att den medverkande kan dömas till något annat brott än det som gärningsmannen döms till ansvar för.⁹⁰ Från ett avgörande som HD meddelade 1996 hade den medverkande överlämnat vapen till gärningsmannen, som i omedelbar anslutning till överlämnandet skjutit en person som därefter avled. I detta sammanhang kan gärningsmannens otillåtna gärning ses som att vederbörande har begått de straffbelagda gärningarna: mord, dråp, grov misshandel, vållande till annans död etc. Med hänsyn till att HD ansåg att de objektiva och subjektiva omständigheterna var uppfyllda för mord dömdes gärningsmannen för detsamma. HD var av den åsikten att den medverkande saknade uppsåt till mordet eftersom denne inte hade insett att gärningsmannen hade för avsikt att mörda personen. Därför dömdes den personen i detta fall för medverkan till vållande till annans död istället.⁹¹ Det är med hänsyn till att det är gärningsmannens otillåtna gärning som sätter gränsen för medverkansansvaret som detta tillvägagångssätt möjliggörs.⁹² Därmed är det möjligt att en person döms för medverkan till vållande till annans död även om gärningsmannen döms för att ha begått ett hedersmord. Dock är detta inte särskilt troligt beträffande hedersmord med anledning av att dessa brott omfattas av en lång, välplanerad och utdragen process där familjen står bakom mordet. Dessutom existerar det ingen svensk rättspraxis där en medverkande har ansetts medverkat till något annat brott än ett mord i de fall där gärningsmannen själv har dömts till ansvar för ett hedersmord.⁹³

⁸⁸ Zila, Josef, Lagkommentar till BrB (1962:700) 23 kap. 4 §, Lexino 2012-07-01.

⁸⁹ Intervju med Kihlefelt Bondesson.

⁹⁰ Asp, Petter, m.fl. *Kriminalrättens grunder*, s. 435 f.

⁹¹ NJA 1996 s. 27.

⁹² Asp, Petter, m.fl. *Kriminalrättens grunder*, s. 436.

⁹³ Jämför med rättsfallsanalysen i kapitel fem.

3.2.5 De olika medverkansformerna

3.2.5.1 Anstiftan till brott

Utifrån det juridiska perspektivet vidtas en anstiftanshandling alltid före mordet eftersom den som övertalar någon annan att begå mordet gör detta innan handlingen utförs. För att *anstiftanshandlingen* ska klassificeras som straffbar förutsätts att anstiftaren förmått gärningsmannen att fatta beslut om att utföra mordet. Om gärningsmannen redan innan denne utsattes för övertalningen hade bestämt sig för att genomföra mordet klassificeras det inte som en straffbar anstiftanshandling. Därmed är det väsentligt att anstiftaren haft denna psykiska påverkan på gärningsmannen. Den sista omständighet som måste föreligga för att anstiftaren ska fällas till ansvar är att gärningsmannen genomför mordet. Då hedersmord ofta utförs av en yngre manlig släkting efter påtryckningar från resterande släktingar, särskilt från de äldre manliga släktingarna⁹⁴, framstår det som högt troligt att hedersmord föregås av att vederbörande förmåtts till att genomföra mordet. Anledningen till att anstiftare ytterst sällan åtalas vid hedersmord beror enligt Körner på att det existerar omfattande bevissvårigheter i dessa fall. Detta med hänsyn till avsaknaden av bevisning som talar för att någon har anstiftat någon annan till att genomföra mordet.⁹⁵

3.2.5.2 Medhjälp till brott

Medhjälp föreligger när någon på annat sätt än genom anstiftan främjat gärningsmannens dödande handling. Ett främjande kan likställas med att medhjälparen ”över inflytande på händelseutvecklingen i brottsfrämjade riktning”. Utifrån ett praktiskt perspektiv innebär det att den medverkandes handling vidtas i syfte att underlätta för gärningsmannen att utföra mordet. Eftersom det endast krävs att syftet varit att underlätta för gärningsmannen föreligger inget krav på att medhjälparens handling varit nödvändig för mordets fullbordande. Till skillnad från vad som ovan redogjorts för beträffande anstiftanshandlingar i samband med mord så kan en medhjälpshandling till mord vidtas både före, under eller strax efter brottets utförande. Exempel på medhjälp som ligger före brottet i tiden kan till exempel vara inköp av mordvapen som kommer att användas vid mordet eller rådgivning om hur, var och när mordet lämpligen bör ske. Medhjälp som äger rum under brottet kan till exempel vara när en person håller vakt samtidigt som mordet genomförs. Exempel på medhjälp som däremot äger rum efter det att brottet fullbordats kan vara undanröjning av med mordvapnet, kroppen etc.⁹⁶

Den svagaste formen av medhjälp är psykiskt stöd till gärningsmannen. Det finns ett rättsfall där HD dömde en person för medhjälp till misshandel eftersom medhjälparens närvaro ansågs ha styrkt gärningsmannen i hans uppsåt.⁹⁷ I samband med att Körner intervjuades den 12 november 2015 fram-

⁹⁴ Jämför med kapitel fem.

⁹⁵ Intervju med Körner.

⁹⁶ SOU 1996:185, del I, s. 192 f.

⁹⁷ För mer information se NJA 1963 s. 574.

förde hon att hennes uppfattning utifrån hennes erfarenhet är det inte räcker med psykiskt stöd för att någon ska dömas för medhjälp till mord. Utifrån hennes erfarenhet krävs det således mer och då syftade hon på att vederbörande utövat en fysisk handling för att personen ska kunna dömas till ansvar för medhjälp till mord. Dock ville Körner poängtera att hon var av denna uppfattning men framförde samtidigt att hon ställde sig frågande till om detta kan generaliseras.⁹⁸ För att dömas till ansvar för medhjälp till ett hedersmord kan det med stöd av rättspraxis konstateras att personen vidtagit en fysisk handling; lämnat över mordvapnet och varit likgiltig inför detta.⁹⁹ Således råder det oklarheter om en person som endast varit närvarande vid hedersmordet eller känt sympati för gärningen kan hållas straffrättsligt ansvarig som medhjälpare.

3.2.6 Möjligheterna att döma en medverkande som gärningsman

3.2.6.1 Utvidgat och krympt gärningsmannaskap

I den svenska medverkansbestämmelsen används ordet medverkande i vid mening¹⁰⁰ och innefattar alla som deltar i utförandet av brottet, både den som formellt sett har genomfört gärningen (gärningsmannen i strikt mening) och den som främjat gärningen med råd eller dåd (medverkande i strikt mening).¹⁰¹ I medverkansbestämmelsen i andra stycke stadgas det att: "[d]en som inte är att anse som gärningsman skall dömas för anstiftan eller medhjälp". Av förarbetena går det att utläsa att meningen ger uttryck för det utvidgade gärningsmannaskapet. Detta innebär att gränserna för gärningsmannansansvaret utvidgas till att en medverkande kan dömas som gärningsman.¹⁰² Då innebörden av det utvidgade gärningsmannaskapet inte framgår i medverkansbestämmelsen är jag av den uppfattningen att rättsläget är oförutsebart för medborgarna. Nedan följer en redogörelse för hur det utvidgade gärningsmannaskapet hade kunnat anläggas på ett hedersmord. Först kan det kort nämnas att det utvidgade gärningsmannaskapet innebär att den medverkande inte uppfyller de objektiva omständigheterna i mordbestämmelsen och har således inte utfört den otillåtna gärningen. Däremot anses den medverkande handlat på ett sådant aktivt sätt i samband med mordets genomförande att vederbörande ändå i juridisk mening kan betraktas som gärningsman.¹⁰³ I motiven till BrB framgår att det är upp till rättstillämparna att avgöra om den medverkande har handlat på ett sådant sätt att personen kan betraktas som gärningsman. För att en medverkande ska kunna hållas straffrättsligt ansvarig genom det utvidgade gärningsmannaskapet har Straffrättskommittén framfört att det vanligtvis krävs att den medverkande varit delaktig i utförandet av den brottsliga gärningen. Det framfördes dock att detta

⁹⁸ Intervju med Körner.

⁹⁹ För mer information se hedersmordet på Abbas i kapitel 5.2.4.

¹⁰⁰ 23 kap. 4 § första stycket andra meningen BrB.

¹⁰¹ SOU 1996:185, del I, s. 178 och s. 183.

¹⁰² SOU 1996:185, del I, s. 194; Prop. 2000/01:85, s. 15.

¹⁰³ SOU 1996:185, del I, s. 194.

inte är ett absolut krav.¹⁰⁴ Det väsentliga för att en medverkande ska betraktas som gärningsman är att vederbörande haft en central och avgörande roll för mordets utförande. Något som är väl förekommande vid hedersmord då det i regel är en äldre manlig släkting som planerat mordet. Främjaren ska dessutom haft en överordnad ställning över gärningsmannen (i strikt mening). Även detta förekommer vid hedersmord eftersom de äldre manliga släktingarna använder de yngre till att genomföra mordet. Den slutliga omständighet som måste föreligga är att gärningsmannen varit beroende av främjarens instruktioner eller att vederbörande handlat som ett viljelöst redskap.¹⁰⁵ För att de sistnämnda två omständigheterna ska kunna aktualiseras krävs det således att rätten anser att de föreligger i det enskilda fallet. Om domstolen anser att samtliga ovanstående omständigheter föreligger är jag av den uppfattningen att främjaren till ett hedersmord kan dömas som gärningsman med stöd av det utvidgade gärningsmannaskapet.¹⁰⁶

I förarbetena konstateras att det ofta sker en rubriceringsmässig krympning av gärningsmannaskapet i samband med uppsåtliga brott i de fall där det är flera som har samverkat till brottets tillkomst. Förarbetena hänvisar till Nils Jareborg¹⁰⁷ som framför att vid uppsåtliga brott görs det ingen närmre prövning av om någon av de medverkande, någon annan utöver den som utpekats som gärningsman i strikt mening, skulle kunna bedömas som gärningsman enligt brottsdefinitionen. Med anledning av detta menar Jareborg att det kan ses som att rättsväsendets mål är att finna gärningsmannen i strikt mening; den person som primärt är ansvarig för den otillåtna gärningen. Den presumption som råder tar med hänsyn till ovanstående sikte på att finna den person som står närmst den otillåtna gärningen. Om presumptionen tillämpas i praktiken, vilket den verkar göra med hänsyn till vad som framförts i detta kapitel, är risken stor att rättsväsendet förbiser de medverkande när det kommer till hedersmord.¹⁰⁸ Eftersom hedersmord klassificeras som ett kollektivt brott är det av grundläggande betydelse att presumptionen bryts. Om den inte bryts kommer det svenska rättsväsendet aldrig kunna åtala för att sedermera lagföra de som medverkar till hedersmord.

3.2.6.2 Medgärningsmannaskap

Det utvidgade gärningsmannaskapet förekommer i olika former bland annat medgärningsmannaskapet. Av förarbetena framgår att med stöd av den straffrättsliga principen legalitetsprincipen ska straffbestämmelserna tolkas objektivt. Även om medverkansbestämmelsen utgår från att det finns en gärningsman gör legalitetsprincipen det möjligt att utvidga tolkningen av straffbestämmelsen. Utvidgningen möjliggör att utkräva straffansvar för flera personer som inte självständigt uppfyller hela brottsbeskrivningen.¹⁰⁹ Som nämnts tidigare står det i mordbestämmelsen att ”den som...”, men

¹⁰⁴ SOU 1996:185, del I, s. 180.

¹⁰⁵ SOU 1996:185, del I, s. 194; Asp, Petter, m.fl., *Kriminalrättens grunder*, s. 446.

¹⁰⁶ Jareborg, Nils, *Straffrättens ansvarslära*, s. 116 f; NJA 1992 s. 474.

¹⁰⁷ Professor emeritus i straffrätt vid Uppsala universitet.

¹⁰⁸ SOU 1996:185, del I, s. 179 och s. 195 f; Jareborg, Nils, *Straffrättens ansvarslära*, s. 118 f.

¹⁰⁹ SOU 1996:185, del I, s. 175.

med stöd av legalitetsprincipen ska detta läsas som att ”den eller de som tillsammans...”. Detta möjliggör att de personer som tillsammans uppfyller brottsrekvisiten i mordbestämmelsen kan dömas som medgärningsmän. En förutsättning för ansvar i detta fall är att det som personerna utfört gemensamt uppfyller rekvisiten i mordbestämmelsen.¹¹⁰ Dessutom måste varje medverkandes uppsåt täcka rekvisiten i mordbestämmelsen, för att de ska kunna fällas till ansvar.¹¹¹ Avslutningsvis krävs det för medgärningsmannaskap att det kan styrkas att varje person faktiskt deltagit i utförandet av mordet eller genom främjande är att anse som medgärningsman.¹¹²

Det kan i detta sammanhang även framföras att om någon intar en mer central roll i utförandet av mordet så är det inte en grund som utesluter ansvar för medgärningsmannaskap. I domsmotiveringar skrivs det oftast ”gemensamt och i samråd” eller ”tillsammans och i samråd”. Det är dock av vikt att poängtera att det utifrån förarbeten och rättspraxis kan konstateras att det inte fordras att gärningsmännen har haft något samråd i den meningen att de uttryckligen har kommit överens om att ett brott ska begås. Därutöver krävs det inte heller att de har planerat brottet tillsammans. Tillräckligt är att de inblandade implicit är införstådda med vad den andre gör och att de har utfört gärningen tillsammans.¹¹³ Med anledning av detta har det i doktrin framförts att uttrycket ”tillsammans och i samförstånd” är att anse som mer rättfärdigt.¹¹⁴ Om förutsättningarna är uppfyllda för medgärningsmannaskap får de samverkande personerna svara för vad de tillsammans har gjort.

Vid hedersmord är det inte alltid så att de eller den som utfört mordet är samma personer som beslutat att mordet ska genomföras. Med anledning av detta uppstår frågan; är det möjligt att döma den beslutsfattande personen som medgärningsman om vederbörande inte fysiskt var med vid utförandet av mordet? Enligt förarbetena torde det normalt inte krävas att gärningsmännen fysiskt utfört gärningen tillsammans och i samförstånd. Vidare framgår att vad som krävs för utkrävande av ansvar då en person inte fysiskt varit med och utfört mordet beror på rekvisiten i det aktuella straffbudet och hur de medverkande har fördelat arbetet mellan sig. Någon vidare vägledning ges inte. Det kan dock framföras att det inte finns någon rättspraxis som ger stöd för att kunna fälla någon till ansvar som medgärningsman om vederbörande inte fysiskt närvarade vid brottsplatsen.¹¹⁵ För svensk rätts vidkommande är det desto troligare att en medverkande som inte var på platsen men som ändå främjat gärningen döms till ansvar för anstiftan eller som gärningsman med stöd av det utvidgade gärningsmannskapet. Även om det förstnämnda framstår som mest troligt.

¹¹⁰ Asp, Peter, m.fl., *Kriminalrättens grunder*, s. 433.

¹¹¹ SOU 1996:185, del I, s. 182.

¹¹² Zila, Josef, Lagkommentar till BrB (1962:700) 23 kap. 4 §, Lexino 2012-07-01.

¹¹³ SOU 1996:185, del I, s. 183; Se exempelvis NJA 1980 s. 606.

¹¹⁴ Asp, Peter, m.fl., *Kriminalrättens grunder*, s. 432 f.

¹¹⁵ SOU 1996:185, del I, s. 183.

3.3 Dansk rätt

3.3.1 Tillämpningsområdet för medverkansbestämmelserna

Till skillnad från det svenska rättssystemets medverkansbestämmelser bygger det danska på en så kallad negativ medverkansteori. Detta innebär att det inledningsvis inte görs någon distinkt skillnad på gärningsman och de olika formerna för medverkande, alla är i princip likställda. Med hänsyn till att denna skillnad görs i svensk rätt ställde jag mig frågande till om dansk rätt överhuvudtaget har en särskild reglering beträffande medverkan. I och med att de flesta brottsbeskrivningarna i dansk rätt, i likhet med svensk rätt, är formulerade utifrån att det finns en ensam gärningsman fick jag mitt svar - även i dansk rätt finns det en allmän medverkansbestämmelse.¹¹⁶ Den danska allmänna medverkansbestämmelsen går att finna i STRFL:s allmänna del och nedan citeras 23 § första stycket:

Den for en lovovertrædelse givne straffebestemmelse omfatter alle, der ved tilskyndelse, råd eller dåd har medvirket til gerningen. Straffen kan nedsættes for den, der kun har villet yde en mindre væsentlig bistand eller styrke et allerede fattet forsæt, samt når forbrydelsen ikke er fuldbyrdet, eller en tilsigtet medvirken er mislykkedes.

Syftet med bestämmelsen och därigenom den straffrättsliga utvidgning som följer av den är i likhet med svensk rätt att avgränsa den personkrets som på något sätt har medverkat till den otillåtna gärningen. Ändamålet med att bestämmelsen har utformats på detta sätt grundar sig i att alla inblandade ska kunna hållas ansvariga på ett enhetligt sätt och som utgångspunkt dömas efter samma straffskala. Den gränsdragning som inledningsvis är av betydelse för straffansvaret är att fastställa vad som utgör respektive inte utgör straffbar medverkan. Utifrån detta konstateras att det teoretiskt inte görs någon skillnad på vem som är gärningsman respektive medverkande. Det är först i samband med påföljdsbedömningen som det finns anledning att särskilt skilja ut de medverkandes personliga ansvar. Detta för att kunna se vem som har medverkat i högre respektive mindre grad. I detta sammanhang kan det framföras att den som intagit en sekundär roll till den eller de andra ska som utgångspunkt betraktas som medverkande. Därför fordras i regel endast en hänvisning till medverkansbestämmelsen, 23 § STRFL, i de fall där det görs en straffnedsättning eller straffeftergift för någon medverkande.¹¹⁷

Även om den teoretiska tanken är att rättsväsendet ska fastställa vad som utgör respektive inte utgör straffbar medverkan menar Baumbach att detta inte är ett arbetssätt som det danska rättsväsendet har möjlighet att följa fullt ut i praktiken. Hon menar att det beror på att det i vissa fall kan vara svårt att inledningsvis få information om att det är fler personer som är inblandade.

¹¹⁶ SOU 1996:185, del II, s. 140 f.

¹¹⁷ Waaben, Knud, *Straffrettens almindelige del*, s. 236 f.

dade i ett mord när det endast anträffas en gärningsman på brottsplatsen. Även om Danmark 2006 meddelade en historisk dom har inte en liknande dom meddelats på senare tid. Baumbach framförde vidare att trots domen från 2006 råder än idag okunskap beträffande hedersmord. Okunskapen leder till att den kollektiva sfären inte beaktas, vilket i sin tur leder till att medverkanden förbises. Baumbach menar att det är först när rättsväsendet, främst poliserna, konstaterar att det är ett hedersmord som den kollektiva sfären utreds. Med hänsyn till detta är det troligen som så att polisen först konstaterar att det föreligger ett hedersmotiv och att de sedan arbetar utifrån möjligheten att finna möjliga medverkanden. Detta för att i nästa skede ta ställning till om den medverkande handlingen är straffbar eller inte.¹¹⁸ Med hänsyn till att den teoretiska tanken ändå existerar är jag av den uppfattning att det danska rättsväsendet förhåller sig öppet inför möjligheten att fler kan ha medverkat till ett brott än vad det svenska rättsväsendet gör.

3.3.2 Den otillåtna gärningen, medverkansgärningen och det personliga ansvaret

Efter att ha studerat det danska medverkansansvaret går det härmed att konstatera att de överensstämmer med det svenska.¹¹⁹ I likhet med de svenska medverkansbestämmelserna ska en otillåten gärning ha begåtts även om gärningen, till skillnad från svensk rätt, inte benämns medverkansobjektet. Således krävs det att de objektiva omständigheterna i mordbestämmelsen måste vara uppfyllda för att kunna utvidga straffansvaret till att även omfatta de som medverkat till gärningen. Dessutom är det danska medverkansansvaret självständigt och därigenom inte beroende av att en gärningsman fälls till ansvar för brottet. För straffrättsligt medverkansansvar fordras således att vederbörande har medverkat till en otillåten gärning samt uppfyller de subjektiva rekvisiten.¹²⁰

3.3.3 De olika medverkansformerna

Nedan följer en kortare redogörelse avseende de olika formerna för medverkan i dansk rätt. Tilskyndelse innebär att någon genom ord eller handling uppmuntrar, lurar, uppmanar eller genom hot tvingar någon annan att begå en straffbar handling. Tilskyndelse kan vid en samlad bedömning liknas vad som i svensk rätt benämns anstiftelse. Tilskyndelsen tar dock inte enbart sikte på att ett brott ska genomföras av någon annan. Till denna form av medverkan kan även den omständigheten att uppmana någon annan att man kan hjälpa till, till exempel genom att låna ut ett vapen, falla in. Knud Waaben¹²¹ redogör för att tilskyndelse ger stöd för att kunna hålla en person

¹¹⁸ Intervju med Baumbach.

¹¹⁹ Jämför med kapitel 3.2.2 – 3.2.4.

¹²⁰ Waaben, Knud, *Straffrettens almindelige del*, s. 236; Langsted, Bo Land, *Rådgivning – det straffretlige medvirkensansvar*, s. 41; SOU 1996:185, del II, s.141.

¹²¹ Waaben avled 2008 och var under sin karriär professor i rättsvetenskap vid Köpenhamns universitet.

straffrättsligt ansvarig även i de fall där den anstiftade redan på egen hand har kommit på tanken att begå den straffbelagda gärningen. Vidare framför han att det till och med kan vara så att den anstiftande redan påbörjat förberedelserna brottet.¹²² Vid en jämförelse med svensk rätt avseende anstiftelse går det att utläsa att det råder en väsentlig skillnad avseende det straffrättsliga ansvaret. I svensk rätt krävs det nämligen att den anstiftande från början är nollställd inför att begå föreslaget brott för att den anstiftande ska kunna fällas till ansvar.

Råd och dåd är den del av de danska medverkansformerna som kan liknas vid den svenska medverkansformen medhjälp. Medverkansformen innebär att den medverkande ger vägledande information eller tips. Det kan till exempel röra sig om allt från metoder för hur ett kassaskåp bryts upp till hur narkotika transporteras på bästa sätt. Till denna form av medverkan hänförs både ord och handling från den medverkande.¹²³

3.4 Kommentar

Med hänsyn till ovanstående redogörelse är medverkansbestämmelserna relativt lika i de båda rättssystemen. I båda rättssystemen har bestämmelserna till syfte att utvidga ansvaret i de enskilda straffbuden till att även omfatta de personer som medverkat till gärningen och som således inte enskilt uppfyller rekvisiten i brottsbeskrivningarna. Dessutom utgör medverkande ett självständigt ansvarssubjekt vilket innebär att en medverkande kan dömas till ansvar även om inte gärningsmannen kan hållas straffrättsligt ansvarig på grund av avsaknad av subjektiva omständigheter.

Att rättssystemens medverkansbestämmelser är utformade på det sätt som det redogjorts för ovan är betydelsefullt när det kommer till hedersmord eftersom det klassificeras som ett kollektivt brott. Således möjliggör medverkansbestämmelserna att de som medverkat till hedersmordet hålls straffrättsligt ansvariga för sina handlingar. Därför är det av grundläggande betydelse att medhjälpande samt anstiftande handlingar är kriminaliserade.

Även om rättssystemen är relativt lika föreligger en skillnad avseende möjligheten att finna eventuella medverkanden. Det framstår som att det danska rättssystemet är bättre utformat på att finna samtliga ansvarssubjekt eftersom de inledningsvis försöker fastställa vad som utgör respektive inte utgör en straffbar medverkan. De gör således ingen uppdelning av vem som är gärningsman respektive medverkande vilket det svenska rättssystemet gör. Svensk rätt utgår istället från presumtionen att finna gärningsmannen i strikt mening. Även om Baumbach framförde att det i Danmark råder okunskap om hedersmord, vilket ökar risken för att även det danska rättsväsendet förbiser möjliga medverkanden, är jag ändå av uppfattningen att det danska rättssystemet har ett bredare synsätt att arbeta utifrån att finna eventuella medverkanden till ett brott. För att det svenska rättsväsendet ska ha möjlig-

¹²² Waaben, Knud, *Straffrettens almindelige del*, s. 238.

¹²³ Waaben, Knud, *Straffrettens almindelige del*, s. 238.

het att finna eventuella medverkanden är det väsentligt den rådande svenska utgångspunkten, att finna gärningsmannen (i strikt mening) luckras upp.

Utifrån redogörelsen ovan går det vid ett första skede att fastställa att medverkansreglerna är förutsebara i den mån att det klart och tydligt framgår att fler än gärningsmannen kan ställas till ansvar. Vad som däremot inte framgår och som jag därmed ställer mig frågande till är hur förutsebara de svenska medverkansbestämmelserna egentligen är för offret och gärningsmannen med hänsyn till att det inte finns en legaldefinition för gärningsman. Detta med hänsyn till att det under vissa förutsättningar finns möjlighet att döma medverkande personer som gärningsmän. För att uppnå kravet på förutsebarhet måste rättstillämparna tillämpa lagstiftningen i den mån att medborgarna har möjlighet att förutse utgången i avgörandet. Förutsebarheten i detta hänseende är inte uppfyllt på grund av att definitionen av gärningsman och således även det utvidgade gärningsmannskapet inte är lagstadgat. För att uppfylla kravet på förutsebarhet hade det således varit tillräckligt att i lag tydliggöra att en medverkande kan dömas till ansvar som gärningsman när särskilda omständigheter föreligger.

4 Bevisprövning i samband med hedersmord

4.1 Inledning

Slutsatsen som kan dras av redogörelsen för medverkansbestämmelserna i det föregående kapitlet är att bestämmelserna är komplicerade. Frågan som härigenom uppstår är om; bestämmelsernas komplexitet kvarstår i samband med domstolens bevisvärdering? Därför har detta avsnitt till uppgift att redogöra för de båda rättssystemens bevisregler och vilka bevismedel som kan användas i en hedersmordsrättegång. Kapitlet avslutas med en redogörelse för de bevissvårigheter som föreligger vid hedersmord, för att därefter skildra de åtgärder som rättsväsendet bör vidta för att de ska begränsas. Redogörelsen i detta kapitel har således till uppgift att ge svar på hur rättsväsendet ska effektiviseras när det kommer till att samla in tillräckligt med bevis för att kunna åtala och sedermera döma någon till ansvar för medverkan till hedersmord.

4.2 Svensk rätt

4.2.1 Allmänt om bevisningen i brottmålsrättegången

Det finns ingen bestämmelse i RB som stadgar vem som har bevisbördan i en brottmålsrättegång. Eftersom EKMR sedan 1995 är svensk lag ska de svenska domstolarna med stöd av art. 6.2 i EKMR beakta den oskuldpresumption som råder, vilket innebär att den misstänkte eller tilltalade ska behandlas som oskyldig till dess att motsatsen bevisas.¹²⁴ Artikeln ger således uttryck för att det är åklagaren som har bevisbördan i en brottmålsrättegång.¹²⁵

I RB stadgas det att ”[r]ätten ska efter en samvetsgrann prövning av allt, som förekommit, avgöra, vad i målet är bevisat”.¹²⁶ Stadgandet ger uttryck för principen om domstolarnas fria bevisprövning som innefattar den fria bevisföringen vilket innebär att parterna är fria att föra fram den bevisning som de vill i målet. Huvudregeln är att allt bevismaterial är tillåtet men det finns även undantag till bestämmelsen. Vilka dessa är ämnar inte uppsatsen att redogöra för.¹²⁷ Den fria bevisprövningen innebär att domstolen står fria till att värdera den bevisning som har presenterats i målet för att därefter

¹²⁴ Lambertz, Göran, *Kvalitetssäkring av bevisprövningen i brottmål*, s. 6.

¹²⁵ SOU 1996:185, del I, s. 176.

¹²⁶ 35 kap. 1 § RB.

¹²⁷ Se undantag till den fria bevisföringen i 35 kap. 14 § och 36 kap. 3 och 6 §§ RB. För vidare läsning beträffande restriktioner till den fria bevisföringen hänvisas till Diesen, Christian, *Bevisprövning i brottmål*, s. 119 ff.

kunna fastställa om gärningsbeskrivningen är bevisad.¹²⁸ Även om rätten kommer fram till en slutlig övertygelse måste avgörandet vara objektivt grundat och stödjas på skäl som även andra förståndiga personer godtar. Det är med anledning av detta som domaren anger i domskälen de omständigheter som ligger till grund för domen.¹²⁹

I bevisföringen kan olika bevismedel komma till användning. Ett bevismedel utmärks av att det ”möjliggör för rätten att ta del av relevanta bevisfakta, hjälpfakta, erfarenhetssatser och rättsfakta”.¹³⁰ De olika bevismedlen finns i kap. 36-40 i RB där de delas in i muntliga respektive skriftliga bevismedel. Till de bevismedel som är muntliga kan vittnesmål, utsagor av sakkunniga och partsutsagor hänföras. Alla skriftliga handlingar till exempel brev och protokoll samt syn och teknisk bevisning i form av ett brottsverktyg eller sms-konversationer hör till de skriftliga bevismedlen.¹³¹ För en vidare redogörelse beträffande hur domstolen värderar bevismedlen i en hedersmordsrättegång hänvisas läsaren till rättsfallsanalysen.¹³²

Det är vanligt förekommande att vittnen hörs i hedersmordsrättegångar. När domstolen ska värdera vittnenas utsagor beaktar de begreppen trovärdighet och tillförlitlighet. Följande exempel sammanfattar när det finns stark anledning att sätta tilltro till ett vittnes utsaga. Det är i de fall då vittnet inte har någon koppling till någon av parterna samt att vittnet på ett trovärdigt sätt i rätten lämnar en tydlig och sammanhängande utsaga (kravet på trovärdighet uppfyllt) som får stöd av annan bevisning i målet (kravet på tillförlitlighet uppfyllt).¹³³

4.2.2 Den alternativa hypotesmetoden och beviskravet

Inom doktrin har det ägnats stor möda åt att utforma bevisvärderingsmetoder för rättstillämparna. Uppsatsen kommer endast att redogöra för den alternativa hypotesmetoden eftersom det är den dominerande metoden på området.¹³⁴ Detta grundar sig i att metoden använts frekvent av HD sedan 1980 då den för första gången initierades genom ett rättsfall. Metoden innebär att domstolen uppställer ett antal alternativa hypoteser jämte åklagarens huvudhypotes; gärningsbeskrivningen. Brottet anses bevisat om det efter utredningen saknas alternativa friande förklaringar och att samtliga delar av åklagarens gärningspåståenden är bevisade. Det var med hänsyn till ovanstående som HD dessutom fastställde att det ska vara ställt utom rimligt tvivel för att en person ska kunna hållas straffrättsligt ansvarig för ett brott.¹³⁵

¹²⁸ Ekelöf, Per Olof, m.fl., *Rättegång – fjärde häftet*, s. 19.

¹²⁹ Lavén, Håkan, *Hur domstolar dömer i brottmål*, s. 80.

¹³⁰ Ekelöf, Per Olof, m.fl., *Rättegång – fjärde häftet*, s. 23.

¹³¹ Ekelöf, Per Olof, m.fl., *Rättegång – fjärde häftet*, s. 23.

¹³² Se kapitel fem.

¹³³ Lavén, Håkan, *Hur domstolar dömer i brottmål*, s. 80 f.

¹³⁴ För mer information se kapitel 1.3.

¹³⁵ NJA 1980 s. 825; Diesen, Christian, *Bevisprövning i brottmål*, s. 43.

Med hänsyn till vad som hittills framförts i detta avsnitt är beviskravet ställt högt vilket medför att det krävs mycket stark bevisning för att kunna fälla den tilltalade till ansvar. Kihlefeldt Bondesson och Körner anser inte att beviskravet är ställt för högt och framför dessutom att kravet på stark bevisning är en förutsättning för att kunna uppfylla kravet på rättssäkerhet i samband med rättstillämpningen.¹³⁶

4.3 Dansk rätt

Vid en jämförelse med de svenska bevisreglerna kan det härmed konstateras att de överensstämmer med de svenska.¹³⁷ I likhet med svensk rätt omfattas dansk rätt av den grundläggande principen fri bevisprövning.¹³⁸ Även i Danmark bär åklagaren bevisbördan och för att domstolen ska kunna fälla någon till ansvar ska det vara ställt utom rimligt tvivel att den tilltalade har begått gärningen. Med hänsyn till att det i det svenska avsnittet redogjordes för sambandet mellan beviskravet ställt utom rimligt tvivel och den alternativa hypotesmetoden kan det här nämnas att även de danska domstolarna tillämpar denna bevisvärderingsmetod.¹³⁹ I detta avsnitt görs ingen framställning beträffande de danska bevismedlen eftersom de kommer lyftas fram i samband med redogörelsen för hedersmordet på Ghazala.¹⁴⁰

4.4 Föreligger bevisvårigheter vid medverkan till hedersmord?

Körner menar att mord i sig är komplicerade och att mord som begås med ett hedersmotiv är desto svårare att utreda. Detta på grund av att åklagaren måste bevisa den kollektiva sfären av eventuella medverkanden. Med hänsyn till att det tidigare i uppsatsen har redogjorts för att det är en gärningsman, i regel en yngre manlig släkting, som efter påtryckningar utför den dödande handlingen är sannolikheten stor att det endast är gärningsmannen i strikt mening som befunnit sig på brottsplatsen. Bevisvårigheterna som härigenom uppstår är att det som utgångspunkt inte finns någon teknisk bevisning som knyter den eller de medverkande till brottsplatsen. Om vi utgår från att de medverkande inte befann sig på brottsplatsen finns det dessutom inga vittnen som kan bekräfta att de sett personen/ personerna på eller i anslutning till brottsplatsen. På grund av rådande bevisvårigheter är det troligt att åklagaren, efter att noggrant ha övervägt bevisläget, anser att bevisningen inte är tillräcklig, och därför inte väljer att väcka åtal mot möjliga medverkanden.¹⁴¹

¹³⁶ Intervju med Körner; Intervju med Kihlefeldt Bondesson.

¹³⁷ Se kapitel 4.2.

¹³⁸ 880 § andra meningen RPL.

¹³⁹ Smith, Eva, m.fl. *Straffprocessen*, s. 37 och 598 f; Intervju med Baumbach.

¹⁴⁰ Se kapitel 5.3.

¹⁴¹ Lavén, Håkan, *Hur domstolar dömer i brottmål*, s. 60.

Då ett mord har begåtts har åklagare inte möjlighet att höra målsägande om vem vederbörande var eller vad det var som föregick mordet eftersom personen bragts om livet. I dessa fall måste åklagaren istället få denna information från någon annan, till exempel en familjemedlem, släkting, vän eller granne. Med hänsyn till den starka hederskultur som råder inom familjen och slakten är sannolikheten stor att vittnesutsagor lämnas med dolda agendor. På grund av att svensk rätt uppställer undantag för de som är närstående till någon part i målet¹⁴² att undgå den allmänna vittnesplikten¹⁴³ är den troliga utgången att de inte väljer att vittna. Om de däremot väljer att vittna kommer vittnesmålen troligtvis vara bristfälliga med hänsyn till att personen i fråga lever under ett hedersförtryck och därför inte vågar hänga ut en familjemedlem eller släkting med rädsla för att bli utsatt för repressalier.¹⁴⁴ Med tanke på dessa omständigheter beaktar domstolen vittnesmålen i en hedersmordsrättegång med stor försiktighet, vilket resulterar i att de som utgångspunkt inte har något högt bevisvärde. Dock är detta inte något som kan generaliseras med hänsyn till att det finns rättsfall, se bland annat hedersmordet på Pela och Fadime¹⁴⁵, där domstolen fäste stor tilltro till systerns vittnesmål.¹⁴⁶

Med hänsyn till ovanstående går det att konstatera att det råder omfattande bevisvårigheter för åklagaren att utreda ett hedersmord och därigenom få fram information om vem som har medverkat. Nämnda bevisvårigheter kommer troligtvis vara svåra att undgå helt och hållet. Därför har nästa avsnitt till syfte att redogöra för de åtgärder som det svenska rättsväsendet bör vidta för att begränsa bevisvårigheterna för att således kunna få fram tillräcklig bevisning för att kunna väcka åtal.

4.5 Åtgärder för att begränsa bevisvårigheterna vid medverkan till hedersmord

Inledningsvis vill jag uppmärksamma läsare på att arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck inte enbart handlar om att ingripa när våldet väl är ett faktum, utan att det främst handlar om att förhindra att våldet uppstår. Med hänsyn till att uppsatsen har till syfte att utreda vad som krävs för att fälla medverkande till ansvar kommer det inte att redogöras för de förebyggande åtgärderna i någon större omfattning. Detta kapitel kommer därför att ge svar på hur rättsväsendet bör arbeta för att kunna samla in tillräcklig bevisning för att kunna åtala och sedermera fälla den eller de medverkande till ansvar för hedersmordet.

¹⁴² Till exempel make, maka, förälder, barn. Se 26 kap 3 § RB för mer information beträffande vilka närstående som kan undgå vittnesplikten.

¹⁴³ 36 kap 1 § RB.

¹⁴⁴ Intervju med Körner.

¹⁴⁵ En vidare redogörelse för rättsfallen finns i kapitel 5.2.2 och 5.2.3.

¹⁴⁶ Intervju med Kihlefelt Bondesson.

I februari 2014 tillsatte regeringen en särskild utredningsgrupp som fick i uppdrag att kartlägga relevanta problem i brottsutredningsarbetet avseende hedersrelaterat våld och förtryck. För att därefter lämna förslag på åtgärder som kunde vidtas för att öka kvaliteten i den brottsutredande verksamheten avseende dessa typer av brott. I år lämnade utredningsgruppen sina förslag i SOU (2015:55) Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck. I denna framställning kommer förslagen i SOU:n att kopplas samman med de svar som Juno Blom¹⁴⁷ lämnade i samband med en intervju i TV4 Nyhetsmorgon den 30 september 2015. Intervjun handlade främst om varför hedersvåld är något som rättsväsendet bör ”flagga” för. För att Sverige över huvud taget ska ha möjlighet att förebygga men även utreda denna typ av brottslighet framförde Blom att det svenska rättsväsendet måste vara väl införstådd med problematiken kring hedersrelaterat våld. På grund av att det svenska rättsväsendet, i nuläget saknar denna kunskap brister det i utredningsarbetet avseende denna brottslighet vilket resulterar i att gärningsmännen och de medverkande inte åtalas och sedermera inte lagförs.¹⁴⁸

Utredningsgruppens förhoppning är att polisen genom utbildning erhåller kunskap beträffande det hedersrelaterade våldet och att de därefter ”flaggar” för brott med hedersindikationer. ”Flaggningen” innebär att polisen i polisansmälan redogör för de omständigheter som talar för att brottet har begåtts med ett hedersmotiv. I samband med detta framförde Juno att ”flaggningen” har två syften; där det första är att förebygga att ett mord inträffar genom att uppmärksamma att de inledande brotten är hedersrelaterade. Det andra syftet är att om hedersmotivet först uppmärksammas i samband med att ett mord har begåtts är det väsentligt att ”flaggningen” även sker. Detta på grund av att polis och åklagare, från det att förundersökningen inleds, kommer arbeta utifrån att finna eventuella medverkanden, vilket således leder till att de medverkande inte förbises.¹⁴⁹

Blom underströk vikten av att Polismyndigheten har kunskap om hedersbrott med hänsyn till att det är de som är först på brottsplatsen och att det ankommer dem att säkra upp avgörande bevisning. Om polisen inte har rätt kompetens och därigenom inte kan se de omständigheter som talar för att det rör sig om ett hedersbrott kan avgörande bevisning gå till spillo. För att bevisningen i slutändan ska vara tillräcklig krävs det att polisen genomför ett grundligt och noggrant utredningsarbete. Till detta hör bland annat att poliserna dokumenterar på rätt sätt och att de ställer rätt frågor till vittnen. När det föreligger ett hedersmotiv är det dessutom väsentligt att polisen hör samtliga inblandade som de tror kan ha medverkat till gärningen. Det är betydelsefullt att denna åtgärd vidtas så snart de ankommer till brottsplatsen så att de inblandade inte ges möjlighet att prata sig samman. Blom påpekade dock att ”flaggningen” i slutändan inte kommer att hjälpa offret då vederbörande redan har bragts om livet men det kan hjälpa offret i den mån att samtliga som var inblandade i mordet fälls till ansvar. Mordoffrets får därmed

¹⁴⁷ Blom var ansvarig för regeringens utredning.

¹⁴⁸ SOU 2015:55, s. 123 ff; TV4 Nyhetsmorgon, *Därför bör hedersvåld flaggas*.

¹⁴⁹ SOU 2015:55, s. 123 ff; TV4 Nyhetsmorgon, *Därför bör hedersvåld flaggas*.

upprättelse när samtliga medverkande döms. Förhoppningen med att polisen ”flaggar” för hedersrelaterade brott är att åklagaren har tillräcklig bevisning för att kunna åtala och sedermera döma de personer som medverkat till mordet.¹⁵⁰

4.6 Kommentar

Utifrån ovanstående redogörelse överensstämmer båda rättssystemens bevisregler. För att kort återkoppla omfattas båda rättssystemen av principen om den fria bevisprövningen, bevisbördan åligger åklagaren och beviskravet för att kunna fälla någon till ansvar i en brottmålsrättegång är att det ska vara ställt utom rimligt tvivel.

Utifrån materialet ovan går det även att konstatera att det råder omfattande bevissvårigheter för att utreda och således få fram tillräcklig bevisning för att kunna åtala medverkanden till hedersmord. Bevissvårigheterna grundar sig i de starka familjeband som råder i kollektivet, vilket innebär att en familjemedlem inte vågar vittna mot en annan familjemedlem på grund av rädsla att utsättas för repressalier. Detta trots att familjemedlemmen mycket väl kan ha information om vilka som medverkade till mordet. I de fall där det är en ensam gärningsman som varit på brottsplatsen och utfört mordet finns det inte någon teknisk bevisning som binder eventuella medverkanden till brottsplatsen och därmed inte heller till hedersmordet.

Eftersom det ankommer på polisen och åklagaren att vidta rätt utredningsåtgärder vid ett mord är det väsentligt att de besitter kunskap avseende hedersmord. Detta på grund av de stora skillnader som existerar när ett mord begås med respektive utan ett hedersmotiv. Med hänsyn till de omfattande bevissvårigheter som råder vid ett hedersmord är det således av vikt att hedersikonerna uppmärksammas i ett så tidigt skede som möjligt så att avgörande bevisning inte försummas. Om bevisningen mot allt förmodan försummas är risken stor att åklagaren inte har tillräcklig bevisning för att väcka åtal vilket i sin tur medför att möjliga medverkanden undgår lagföring. Vid en samlad bedömning går det således att konstatera att rättsväsendet måste effektiviseras när det kommer till att utreda hedersmord. Det är således polisens och åklagarens utredningsarbete som måste effektiviseras för att tillräcklig bevisning ska föreligga för att medverkanden ska kunna fällas till ansvar.

¹⁵⁰ SOU 2015:55, s. 123 ff; TV4 Nyhetsmorgon, *Därför bör hedersvåld flaggas*.

5 Rättsfallsanalys

5.1 Inledning

Syftet med detta kapitel är att utreda om rättstillämparna har den kunskap om hedersmord som krävs för att kunna förstå och således beakta den kollektiva sfären. Eftersom det inte ankommer på rätten att utreda om någon har medverkat till mordet är det således väsentligt att polis och åklagare utrett detta eftersom rätten endast har möjlighet att döma de personer som står åtalade i målet. För att beakta om och i så fall hur frekvent åklagarna åtalat någon för medverkan samt hur frekvent domstolarna dömt någon till ansvar för medverkan till ett hedersmord analyseras olika rättsfall beträffande detta nedan. Redogörelsen har till syfte att ge en överskådlig bild över domstolarnas resonemang avseende hedersmotivet samt hur de går tillväga för att utröna möjliga gärningsmän och medverkande i de fall där domstolen har konstaterat att mordet har begåtts med ett hedersmotiv. Utöver det analyseras även rättsfallen för att ge svar på vilken bevisning som krävs för att en person ska kunna fällas till ansvar för medverkan till hedersmord.

5.2 Svensk rättspraxis

5.2.1 Sara, 1996¹⁵¹

5.2.1.1 Bakgrund

Sara var en femtonårig ung kvinna med ursprung från Irak. Lördagen den 14 december 1996 var Sara på fest i Umeå. På festen vistades även hennes bror, M, och hennes kusin, Y. Efter midnatt tog festen slut och Sara tog då nattbussen hem till Ersboda. På samma buss fanns även M och Y. Alla tre gick av vid samma hållplats och därefter uppstod fysiskt tumult mellan parterna. I samband med detta tog Y av sig sin livrem. Tillsammans använde Y och M livremmen för att strypa Sara till döds. Dagen efter angav sig M och Y till polisen och de erkände att de hade medverkat till Saras död genom att de tillsammans hade dragit åt en livrem runt hennes hals.¹⁵²

5.2.1.2 HovR:s bedömning och den avgörande bevisningen i målet

HovR hade i detta fall endast möjligheten att ta ställning till rubriceringen av brottet med hänsyn till att det endast var denna åtalspunkt som överklagades. Med hänsyn till ovanstående var det ostridigt att gärningsmännen hade berövat Sara livet genom att strypa henne med en livrem. Efter en samlad bedömning av omständigheterna i målet konstaterade HovR att M och Y skulle dömas till ansvar för mord. Det var följande omständigheter som låg till grund för bedömningen. Strypningen ansågs vara av sådan hänsynslös

¹⁵¹ RH 1998:8.

¹⁵² RH 1998:8, s. 1 och 5 f.

art att våldet ansågs som grovt. Dessutom var det två gärningsmän vilket gjorde att offret vid gärningstillfället befann sig i en mycket utsatt och skyddslös situation. Förutom detta var de två gärningsmännen även närstående till offret.¹⁵³

Det var med stöd av följande bevisning som HovR ansåg att det var ställt utom rimligt tvivel att Sara hade strypts till döds och att gärningsmännen gjort det med hjälp av en livrem. Det konstaterades att M:s och Y:s lämnade uppgifter var överensstämmande. Deras samstämmiga uppgifter stämde i sin tur överens med de uppgifter som fanns i brottsplatsundersökningsprotokollet, obduktionsprotokollet, fotografiet på livremmen, de rättsmedicinska undersökningarna med tillhörande samt vittnesmålet med den sakkunnige underläkaren.¹⁵⁴

5.2.1.3 Existerade ett hedersmotiv?

Utifrån den utredning som lagts fram konstaterade HovR att den bidragande orsaken till gärningens genomförande var att M och Y under en längre tid ansett sig kränkta av Saras beteende med hänsyn till att hon själv ville bestämma över sitt liv. Det var efter påverkan från de äldre manliga släktingarna som M och Y började känna sig kränkta av Saras levnadssätt.¹⁵⁵ En vidare redogörelse beträffande de manliga släktingarnas inblandning gjordes aldrig, vilket troligtvis beror på att inga fler än M och Y var åtalade. HovR framförde dock att det inte var utrett att de äldre manliga släktingarna hade haft sådan påverkan på M och Y att de fått i uppdrag att vidta några åtgärder för att ändra på Saras beteende. Med hänsyn till detta stannade skulden på M och Y.¹⁵⁶ Även om HovR inte redogjorde för om mordet hade begåtts med ett hedersmotiv eller inte så talar ovanstående för att det begicks med ett.

5.2.2 Pela, 1999¹⁵⁷

5.2.2.1 Bakgrund

Den 24 juni 1999 sköts nittonåriga Pela till döds i Irak. Pela hade tillsammans med sin familj åkt till Irak i tron om att hon skulle giftas bort för att därigenom återupprätta den heder som familjen ansåg att hon hade skändat dem.¹⁵⁸ Pela bodde tillsammans med sin familj i ett hus i Kurdistan. Vid tiden för gärningen fanns Pelas två farbröder, R och D, samt hennes syster Breen i huset. Det som HovR hade som utgångspunkt att ta ställning till i detta fall var om det var Pelas farbröder som genomfört mordet eller om det var Pelas fader, A.¹⁵⁹ Efter mordet kontaktade Breen den svenska polisen och berättade om mordet. Den svenska polisen hade nu i uppgift att ta ställning till om mordet omfattades av svensk jurisdiktion. Den avgörande juri-

¹⁵³ RH 1998:8, s.15.

¹⁵⁴ RH 1998:8, s.15.

¹⁵⁵ RH 1998:8, s. 10 och 15.

¹⁵⁶ RH 1998:8, s. 15.

¹⁵⁷ Svea HovR, B 715-01.

¹⁵⁸ Sverige radio, P3 dokumentär, *Hedersmordet på Pela*.

¹⁵⁹ Stockholms TR, B 338-00, s. 38.

diska faktorn som bidrog till att det omfattades av svensk jurisdiktion var att det stod klart att mordet hade planerats i Sverige. På grund av att svenska politiker engagerade sig i målet, däribland Anna Lindh, lyckades svensk polis få hem Breen till Sverige. Efter mordet återvände även farbröderna till Sverige. Även om fadern hade erkänt att han mördade sin dotter förhöordes han aldrig av svensk polis. Farbröderna hävdade att de var oskyldiga och påstod att det var Pelas fader som genomfört mordet. Åklagaren valde istället att gå på Breens version. I december 2000 startade rättegången och de två farbröderna åtalades vid Stockholms TR.¹⁶⁰

5.2.2.2 HovR:s bedömning och den avgörande bevisningen i målet

Då HovR i sin dom hänvisade till att deras bedömning överensstämde med TR redogörs det härmed för TR:s bedömning. TR menade att ett vittnes utsaga kan vara tillräcklig bevisning för en fällande dom. Vad TR hade att ta ställning till var att bedöma trovärdigheten av de uppgifter som Breen lämnat och granska hur de förhöll sig till den övriga bevisningen i målet. Vid en samlad bedömning ansåg TR att Breens utsaga var mycket tillförlitlig och trovärdig. Utsagan var utförlig och sammanhängande, vilket låg till grund för ställningstagandet. Dessutom ansågs den självupplevd då den var detaljrik. Samma dag som mordet på Pela inträffade hade Breen dessutom ringt den svenska polisen och pekat ut farbröderna vilket domstolen ansåg stärkte intrycket ytterligare av att utsagan var sann.¹⁶¹

På grund av att mordet begåtts utomlands var det ett exceptionellt mål i den mån att den tekniska bevisning som i regel läggs fram i dessa typer av grova våldsbrott saknades.¹⁶² I likhet med TR valde även HovR att Breens uppgifter skulle ligga till grund för bedömningen. HovR konstaterade att det var ställt utom rimligt tvivel att R hade avlossat det dödande skottet med uppsåt att mörda Pela. Beträffande D instämde HovR med TR att han varit så pass delaktig i planeringen samt i utförandet av mordet att han skulle dömas som medgärningsman. HovR dömde farbröderna till ansvar för mord och till livstids fängelse.¹⁶³

5.2.2.3 Existerade ett hedersmotiv?

Som det redogjordes för i det föregående avsnittet hänvisade HovR i sin dom till att deras bedömning överensstämde med TR redogörs det även här för TR:s resonemang. Utifrån de polisförhör som hölls i Kurdistan med farbröderna fann TR stöd för att de ansåg att Pelas levnadssätt kränkte familjen. Därför hade de börjat engagera sig i hennes liv i den mån att de hade varit på möten där det förts diskussioner om hur man skulle gå tillväga för att få Pela att upphöra med sitt dåliga beteende. I förhören gick det även att utläsa att farbröderna visste att hon drack alkohol och att familjen fått reda på att hon blivit av med sin oskuld. Med hänsyn till ovanstående konstaterade TR att de var av den uppfattningen att farbröderna hade motiv till att

¹⁶⁰ Sverige radio, P3 dokumentär, *Hedersmordet på Pela*.

¹⁶¹ Stockholms TR, B 338-00, s. 39 f.

¹⁶² Stockholms TR, B 338-00, s. 39 f.

¹⁶³ Svea HovR, B 715-01, s. 8.

beröva Pela livet då hon inte levde i enlighet med familjens hederskod. Det intressanta är att varken TR eller HovR redogör för detta motiv. Med hänsyn till ovanstående rör det sig med största sannolikhet om ett hedersmotiv.¹⁶⁴ Som nämndes ovan dömdes farbröderna men det förelåg dock omständigheter i målet som talade starkt för att fadern även var involverad i mordet. Problemet i målet var att fadern befann sig utomlands och att det inte fanns något utlämningsavtal mellan länderna.¹⁶⁵

5.2.3 Fadime, 2002¹⁶⁶

5.2.3.1 Bakgrund

Den 15 januari 1998 anmälde Fadime, en tjugosexårig kvinna med kurdiskt ursprung, att hon blivit utsatt för hotelser av sin far R och sin bror M. I samband med att detta inträffade valde även Fadime att flytta från sin familj. Hotelserna grundade sig i att Fadime skulle sluta träffa sin svenska pojkvän eftersom familjen inte accepterade deras förhållande. Fadern dömdes för olaga hot och i en efterföljande dom dömdes brodern för misshandel och övergrepp i rättsak mot Fadime.

Fadime var en ung kvinna som ville leva ett fritt liv och ha möjligheten till att ha pojkvän, en egen lägenhet, många vänner och kunna studera. Fadime var en stark förespråkare för att det hedersrelaterade våldet skulle upphöra och hon ville få andra att förstå problematiken kring detta vilket resulterade i att hon valde att berätta om sin situation i olika TV-program och i intervjuer.¹⁶⁷ Den 21 januari 2002 begav sig Fadime till sin systers lägenhet i Stockholm för att ta farväl av sin moder och sina systrar innan hon skulle åka till Kenya. Fadime anlände till lägenheten vid fyrtiden. Mamman och systemen anlände vid femtiden och den andra systemen anlände vid niotiden. Den aktuella natten skulle Fadime sova hos en kompis i Stockholm. När Fadime väl skulle bege sig från lägenheten vid tiotiden stod hennes fader och väntade i trappuppgången något som Fadime var ovetande om. När Fadime öppnade dörren avlossade fadern tre skott på nära håll mot hennes huvud. Bara några minuter efter mordet ringde Fadimes syster S till SOS Alarm och uppgav att fadern hade skjutit Fadime. Drygt fem timmar efter den inträffade händelsen greps fadern. I polisförhören erkände fadern att det var han som hade mördat Fadime.¹⁶⁸

5.2.3.2 HovR:s bedömning och den avgörande bevisningen i målet

Utredningen i HovR var till stora delar densamma som i TR. En väsentlig skillnad som HovR hade till uppgift att beakta var att Fadimes fader i HovR förnekade att det var han som hade mördat sin dotter. Han uppgav istället att

¹⁶⁴ Stockholms TR, B 338-00, s. 42 ff.

¹⁶⁵ Sverige radio, P3 dokumentär, *Hedersmordet på Pela*

¹⁶⁶ Svea HovR, B 4651-02.

¹⁶⁷ Uppsala TR, dom 2002-04-03 i mål B 237-02, s. 3; Sverige radio, P3 dokumentär, *Mordet på Fadime*.

¹⁶⁸ Svea HovR, B 4651-02, s. 7; Sverige radio, P3 dokumentär, *Mordet på Fadime*.

det var en annan man som hade utfört mordet och att mannen därefter hade tvingat honom att ta på sig gärningen.¹⁶⁹ HovR ansåg att R:s nya uppgifter var märkliga med anledning av att han inte kunde ge en rimlig förklaring till varför de ändrade uppgifterna kom först nu och att han inte kunde namnge den påstådda gärningsmannen. Dessutom ansåg HovR att R:s första berättelse var självupplevd och att den var mer sannolik då fadern i fem olika förhör samt i TR lämnat samma version om att det var han som mördat sin dotter. Med hänsyn till detta samt med anledning av att den gamla utsagan stämde väl överens med den tekniska utredningen lämnade HovR R:s nya utsaga utan avseende.¹⁷⁰

HovR hade även till uppgift att beakta S:s lämnade uppgifter. HovR ansåg att S var trovärdig och tillförlitlig på grund av att hon redan i samtalet till SOS Alarm uppgett att det var hennes fader som skjutit Fadime. Dessutom stämde S:s uppgifter om hur själva skottlossningen genomförts överens med den skriftliga och tekniska bevisningen, vilket bidrog till att HovR dömde R till ansvar för mordet och till livstids fängelse.¹⁷¹

Den betydande bevisningen i målet var alla de förhör som hade genomförts med R, eftersom han i samtliga förhör och även i TR, erkände mordet på Fadime. Dessutom var S:s samtal till SOS, samt S:s vittnesutsaga i förening med den övriga tekniska och skriftliga bevisningen avgörande för den fällande domen.¹⁷²

5.2.3.3 Existerade ett hedersmotiv?

Med hänsyn till att HovR i sin dom inte förde något resonemang om ett möjligt hedersmotiv men att TR lyfte fram detta i sin dom redogörs således för vad TR kom fram till.

Fadern uppgav i förhören att Fadime hade vanhedrat hela familjen på grund av ”sitt svenska levnadssätt”. Han berättade att han hade försökt komma till rätta med Fadimes levnadssätt sedan hon för fyra år sedan skaffade en svensk pojkvän men hon ville inte sluta att ställa till med ”problem”. Istället såg hon bara till att problemen blev värre då hon gick ut i massmedia och berättade om sin livssituation. Med hänsyn till detta uppgav fadern i förhören att Fadime hade vanhedrat hans och familjens heder. För att de skulle få tillbaka sin heder var fadern av den uppfattningen att den enda åtgärd som han kunde vidta var att skjuta Fadime. Han menade att det var först när Fadime var död som alla problem var lösta.¹⁷³ Vid en samlad bedömning råder det enligt min uppfattning inga tveksamheter om att det förelåg ett hedersmotiv bakom mordet. I detta mål var det dock inga som dömdes som medverkande. Detta trots att S i sitt vittnesmål uppgav att fadern utfört mordet på grund av påtryckningar från andra släktingar. Hon menade att det var fler i släkten som låg bakom mordet på Fadime eftersom att det var fler som

¹⁶⁹ Svea HovR, B 4651-02, s. 7

¹⁷⁰ Svea HovR, B 4651-02, s. 8 f.

¹⁷¹ Svea HovR, B 4651-02, s. 9 f.

¹⁷² Svea HovR, B 4651-02, s. 3.

¹⁷³ Uppsala TR, B 237-02, s. 7 ff.

ansåg att ”problemet” var löst nu när Fadime var död. Trots att det förelåg starka indikationer på möjliga medverkande var det inte något som vidare beaktades.¹⁷⁴

5.2.4 Abbas, 2005¹⁷⁵

5.2.4.1 Bakgrund

Under 2005 lämnade sextonåriga Z sitt föräldrahem utan föräldrarnas medgivande för att åka till sin tjugoåriga pojkvän, Abbas, i Skellefteå. Familjen A accepterade nämligen inte att Z var tillsammans med Abbas. Z ville dock försöka lösa situationen med sina föräldrar vilket bidrog till att hon den 15 november samma år återvände tillsammans med Abbas till sitt föräldrahem i Högsby. Natten till den 16 november mördades Abbas, i en av lägenheterna tillhörande familjen A.¹⁷⁶

Den sjuttonåriga brodern till Z, A, erkände att det var han som hade mördat Abbas. I både TR och HovR dömdes A för mordet medan föräldrarna som stod åtalade som medgärningsmän frikändes, då det inte ansågs ställt utom rimligt tvivel att de hade medverkat. Även om föräldrarna frikändes kom HovR med stöd av den tekniska bevisningen ändå fram till att det var osannolikt att brodern hade begått gärningen på egen hand.¹⁷⁷ Efter avtjänat straff stod A inför stundande utvisning och i samband med detta lämnade han nya uppgifter. A uppgav att han i själva verket blivit övertalad av sina föräldrar att ta på sig mordet, vilket resulterade i att A ansökte om resning. HD beviljade resning och målet återförvisades till HovR. Den främsta skillnaden i den senare huvudförhandlingen var att A pekade ut sina föräldrar som ansvariga för mordet.¹⁷⁸ Nedan redogörs för HovR:s bedömning efter det att HD beviljade resning.

5.2.4.2 HovR:s bedömning och den avgörande bevisningen i målet

Med hänsyn till att A ändrat sin utsaga till sin fördel beaktade HovR den med stor försiktighet. HovR ansåg dock att A genom att ange sina föräldrar hade offrat mycket personligt. Det tillsammans med att HovR ansåg att den nya utsagan stämde bättre överens med den tekniska bevisningen i målet bidrog till att den nya utsagan låg till grund för bedömningen.¹⁷⁹ Utifrån den tekniska bevisningen kunde HovR konstatera att A inte knivhuggit Abbas men att han varit närvarande i rummet när Abbas bragts om livet.¹⁸⁰ HovR menade att A:s närvaro eller om A känt viss sympati för gärningen inte var tillräckliga omständigheter för att döma A som medgärningsman. HovR ansåg att A varit väl införstådd med att den kniv som han hade hämtat efter

¹⁷⁴ Uppsala TR, B 237-02, s. 11.

¹⁷⁵ Innan resningsansökan: Göta HovR, B 1339-06. Efter resningsansökan: Göta HovR, B 1338-11.

¹⁷⁶ Göta HovR, B 1339-06, s. 30 f.

¹⁷⁷ Göta HovR, B 1339-06, s. 29 ff.

¹⁷⁸ Se NJA 2011 s. 254.

¹⁷⁹ Göta HovR, B 1338-11, s. 21.

¹⁸⁰ Göta HovR, B 1338-11, s. 25.

uppmaning av R skulle användas för att mörda Abbas. Eftersom uppmaningen kom efter det att L hållt het olja på Abbas och efter det att R slagit honom. HovR framförde även att M hade haft ”ett begränsat utrymme att motsätta sig sin fars vilja och inte ansett sig ha något annat val än att ta fram kniven”. Vid en samlad bedömning kom HovR fram till att A uppsåtligt medverkat till gärningen i mindre mån och dömde därmed honom för medhjälp till mord.¹⁸¹

Med stöd av den tekniska utredningen ansågs det utrett att en eller flera personer hade berövat livet på Abbas. Dock kunde HovR inte dra någon säker slutsats om vem eller vilka som hade utfört mordet. HovR hade därför till uppgift att utreda om det var ställt utom rimligt tvivel att det var Z:s föräldrar som hade mördat Abbas.¹⁸²

Utifrån rättsintyget, avseende L, framgick det att L hade brännskador på sina händer. Vidare konstaterades det att skadornas utseende var förenliga med att de kunde ha uppkommit under tiden för gärningens utförande samt att de uppstått till följd av att L kommit i kontakt med frätande olja. Att L inte kunde ge en trovärdig förklaring till sina brännskador menade HovR talade starkt för att hon var straffrättsligt ansvarig för att ha utövat våld mot Abbas. HovR ansåg att det med hänsyn till angivna förhållanden var utrett att L hade kastat eller hållt het olja på Abbas.¹⁸³ Utifrån den tekniska utredningen fann HovR att det var ställt utom rimligt tvivel att R hade tilldelat Abbas ett stort antal knivhugg och ett stort antal slag med andra tillhyggen mot hans huvud och kropp. Vid en samlad bedömning konstaterade HovR att L och R gemensamt och i samförstånd mördat Abbas.¹⁸⁴

Som framfördes ovan fann HovR att A:s nya utsaga stämde bättre överens med den övriga bevisningen i målet. Den omfattande bevisning som presenterades i de båda huvudförhandlingarna var i stort sett densamma. Det fanns både kriminaltekniska och rättsmedicinska utlåtanden som hade kompletterats till den senare huvudförhandlingen, rättsmedicinska undersökningsrapporter beträffande A, L och R och en rättsmedicinsk obduktionsrapport med tillhörande fotografier på Abbas. Dessutom förhöordes de tilltalade och ca tio vittnen samt experter på området hedersrelaterat våld.¹⁸⁵

5.2.4.3 Existerade ett hedersmotiv?

I domskälen redogjorde HovR för att A:s nya utsaga måste ses i ljuset av ”familjens kulturella bakgrund”. HovR menade att detta talade för att familjen var av den uppfattningen att de blivit vanhedrade på grund av Abbas otillåtna relation med deras dotter. Dessutom framförde HovR, med stöd av vad hedersmordsexperterna uppgav i rätten, att A:s utsaga där han angav föräldrarna stämde mycket väl överens med det som man kan ha anledning att förvänta sig vid ett hedersmord. Det syftades på att ett genomförande av

¹⁸¹ Göta HovR, B 1338-11, s. 26 f.

¹⁸² Göta HovR, B 1338-11 s. 20.

¹⁸³ Göta HovR, B 1338-11, s. 21.

¹⁸⁴ Göta HovR, B 1338-11, s. 25 f.

¹⁸⁵ Göta HovR, B 1339-06, s. 6 f; Göta HovR, B 1338-11, s. 9.

ett hedersmord är ett kollektivt beslut. Genom obduktionsprotokollet konstaterades dessutom att det våld som Abbas blivit utsatt för var tortyrliknande då avsikten var att han skulle skändas. Slutligen konstaterade HovR att det förelåg ett hedersmotiv bakom mordet, vilket HovR menade var en stark indikation på att föräldrarna hade medverkat till mordet.¹⁸⁶ Slutsatsen som därmed går att dra är att HovR använde hedersmotivet till stöd för bedömningen att föräldrarna hade medverkat till mordet.

5.2.5 Maria, 2012¹⁸⁷

5.2.5.1 Bakgrund

Maria var en nittonårig kvinna med kurdiskt ursprung. När Maria var elva år gammal gifte hennes fader bort henne till en äldre man i Irak. I augusti 2009 lyckades Maria återvända till Sverige och året därpå återvände även hennes broder M. När de först kom till Sverige bodde de i Landskrona tillsammans med sin moder. Maria och hennes moder kom inte överens och 2011 kontaktade Maria socialnämnden och flyttade därefter till en jourfamilj men fick året därpå en egen lägenhet i Landskrona. I samband med att Maria flyttade hade hon inte längre någon kontinuerlig kontakt med modern eller M. Sedan Maria kom till Landskrona hade hon däremot kontinuerlig kontakt med socialnämnden och hon var även engagerad i "Tänk om", en förening som hjälper unga kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld. Maria ville leva ett vanligt fritt liv.¹⁸⁸

Den 22 april 2012 fyllde Maria nitton år. M hörde i samband med detta av sig och förklarade att han ville fira henne. De kom fram till att de skulle träffas dagen efter på ett café i Landskrona vid åttatiden på kvällen. Efter fikan gick de hem till Marias lägenhet. Vad som sedan inträffade är oklart men utifrån obduktionsprotokollet konstaterades det att Maria hade utsatts för 117 knivhugg mot hela kroppen den aktuella kvällen. Vid elvatiden ringde brodern till polisen och meddelade att hans syster blivit knivhuggen. Efter några minuter anlände polisen och de anträffade då M en bit bort från Marias lägenhet. M visade patrullen till lägenheten och väl på plats kunde de utläsa att Maria bragts om livet. Brodern greps på platsen och anhölls senare på kvällen.¹⁸⁹

5.2.5.2 HovR:s bedömning och den avgörande bevisningen i målet

Med hänsyn till den bevisning som fanns i målet, däribland de olika vittnesmålen, fann HovR att gärningen hade begåtts som en reaktion på Marias sätt att leva och hennes önskan över att själv få bestämma över sitt liv. Det lämnades uppgifter om att M hade varit oerhört kontrollerande mot Maria, med anledning av att han bland annat ville veta vem hon umgicks med. Dessutom framkom det att M hade hotat att döda henne, att han hade miss-

¹⁸⁶ Göta HovR, B 1338-11, s. 28 ff.

¹⁸⁷ HovR över Skåne och Blekinge, B 334-13.

¹⁸⁸ Lunds TR, B 2126-12, s. 4 f.

¹⁸⁹ Lunds TR, B 2126-12, s. 5 f.

handlat henne och kallat henne hora.¹⁹⁰ Med hänsyn till bevisningen i målet, såväl den muntliga som den skriftliga, ansåg HovR att M:s utsaga om att en maskerad man skulle ha trängt sig in i lägenheten och därefter dödat systemen som osannolik. Detta med anledning av att utsagan motbevisats, vilket bidrog till att HovR lämnade den utan avseende. Med hänsyn till att omständigheterna i målet var försvårande i den mån att M visat stor hänsynslöshet vid genomförande av gärningen mot en närstående i hennes hem dömdes M till ansvar för mord och påföljden blev sluten ungdomsvård i fyra år.¹⁹¹

Det var främst förhöret med målsägande S och de olika vittnesförhören som spelades upp på nytt i HovR som tillsammans med den tekniska utredningen låg till grund för HovR:s bedömning. De vittnesförhör som spelades upp var bland annat ett förhör med en kriminalinspektör, en rättsläkare, en forensisk generalist, en expert på området hedersbrott samt tre poliser som var på brottsplatsen. Till den skriftliga bevisningen och därigenom även den tekniska bevisningen som domstolen beaktade kan följande hänföras: rättsintyg beträffande brodern, sammanställning av en intervju med Maria som hölls med henne några dagar innan hon blev mördad angående hennes livssituation, telefonlistor över Marias och den tilltalades mobiltelefoner, obduktionsprotokoll och olika brottsplatsundersökningsprotokoll.¹⁹²

5.2.5.3 Existerade ett hedersmotiv?

HovR framförde inte uttryckligen om det förelåg ett hedersmotiv bakom mordet. Däremot redogjorde HovR för omständigheter som starkt talade för det. Det konstaterade att M ansåg att Maria hade kränkt hans heder då hon ville leva ett vanligt och fritt liv. Därutöver framkom det uppgifter om att M varit oerhört kontrollerande mot Maria samt att han hade hotat och miss-handlat henne. Det var främst med stöd från nämnda omständigheter som HovR slutligen fastställde att M hade mördat Maria som en reaktion på hennes levnadssätt.

Målsägande S uppgav i sitt vittnesförhör att heder var något som var viktigt för familjen. Hedern var mycket viktig för deras gemensamma fader eftersom han var en mäktig man i Irak. S nämnde också att det var deras fader som hade bestämt att Maria inte fick ha någon pojkvän. Därutöver uppgav M:s fosterfader att M och hans biologiska fader i Irak talades vid i telefon en gång i veckan. Samtalens innehåll framkom aldrig.¹⁹³ Med hänsyn till att ovanstående omständigheter förelåg i målet är jag av den uppfattningen mordet begicks med ett hedersmotiv. Med hänsyn till att Kickis Åhre Elgemo¹⁹⁴ i sitt vittnesförhör uppgav att "[e]tt mord med heder som motiv aldrig är en enskild individs beslut"¹⁹⁵ är jag av den uppfattningen att faderns samt andra möjliga gärningsmäns ansvar borde ha utretts närmre.

¹⁹⁰ HovR över Skåne och Blekinge, B 334-13, s. 3 f.

¹⁹¹ HovR över Skåne och Blekinge, B 334-13, s. 4 och 7.

¹⁹² Lunds TR, B 2126-12, s. 13 f; HovR över Skåne och Blekinge, B 334-13, s. 3.

¹⁹³ Lunds TR, B 2126-12, s. 17 f., 27 och 29.

¹⁹⁴ Åhre Elgemo är expert på hedersrelaterat förtryck och våld.

¹⁹⁵ Lunds TR, B 2126-12, s. 27.

5.3 Dansk rättspraxis

5.3.1 Ghazala, 2006¹⁹⁶

5.3.1.1 Bakgrund

Som nämndes i det inledande kapitlet till denna uppsats är detta en historisk dom för Europa med anledning av att Danmark var det första landet som meddelade en dom där åtta personer, utöver gärningsmannen, dömdes till ansvar för att ha medverkat till hedersmord. Det är med hänsyn till att svensk domstol inte har meddelat en liknande dom som rättsfallsanalysen även redogör för hedersmordet på Ghazala. Förhoppningen med redogörelsen är således att bringa klarhet i den avgörande faktorn som låg till grund för domen.

Ghazala var en ung dansk kvinna med ursprung från Pakistan. Ghazala var rädd för hur hennes föräldrar skulle reagera när de fick reda på att hon hade pojkvän. Detta på grund av att det enligt familjens starka hederskultur inte var tillåtet att en ung kvinna som Ghazala hade pojkvän. Efter en tid berättade Ghazala för familjen om förhållandet där modern och brodern reagerade genom att misshandla och därefter låsa in henne. Den 5 september 2005 lyckades Ghazala fly till hennes blivande make och den 21 september samma år gifte sig de sig. Några dagar efter vigseln hörde Ghazalas moster av sig med anledning av att hon ville träffa dem. Ghazalas och hennes makes förhoppning var att de skulle träffas i hemlighet för att mostern skulle kunna bidra till en försoning med resterande familjemedlemmar. De kom överens om att de skulle träffas i den danska staden Ringsted. Den 23 september 2005 möttes de upp i Ringstad men det nygifta paret förstod att något var fel och de flydde med taxi till Köpenhamn. Vid tretiden samma dag sköts Ghazala till döds och hennes make utsattes för mordförsök av Ghazalas broder i centrala Köpenhamn. Redogörelsen nedan bygger endast på mordet på Ghazala. Det kan dock tilläggas att samtliga inblandade i mordet på Ghazala även dömdes till ansvar för mordförsöket på Ghazala make.¹⁹⁷ I samband med händelsen tillsattes omedelbart 25 poliser som fick i uppgift att utreda gärningen.¹⁹⁸

5.3.1.2 Højesterets bedömning och den avgörande bevisningen i målet

Den 27 februari 2007 dömde Højesteret nio personer till ansvar för att ha medverkat till hedersmordet på Ghazala. Med hänsyn till att polis och åklagare hade genomfört ett noggrant utredningsarbete var åklagarens bevisning omfattande. Højesteret konstaterade att mordet hade föregåtts av noggrann planering där varje medverkande på förhand hade haft ett bestämt uppdrag

¹⁹⁶ Højesteret dom den 28 februari 2007, 351/2006. U.2007.1340H Tfk2007.370H.

¹⁹⁷ U.2007.1340H Tfk2007.370H, s. 1 f; Wikan, Unni, *Om heder*, s. 99.

¹⁹⁸ Wikan, Unni, *Om heder*, s. 99.

och med stöd av den omfattande bevisningen ansåg Højesteret att det var ställt utom rimligt tvivel att samtliga tilltalade hade medverkat.¹⁹⁹

I rätten vittnade en kvinna som hjälpt Ghazala och hennes make om att Ghazala vid några tillfällen uppgett att hon var rädd att fadern skulle skada henne. Dessa uppgifter bekräftade även Ghazalas make när han hördes i rätten. I andra vittnesförhör lämnades dessutom uppgifter om att fadern vid två tillfällen bjudit in ett fyrtiotal personer, inklusive släktingar, till sitt hem där han hade uppmuntrat dem till att finna hans dotter och hennes make för att därefter döda dem.²⁰⁰ Dessutom framkom uppgifter om att fadern även hade uppmuntrat sin son till att göra detsamma. Med hänsyn till denna bevisning fann Højesteret att det var ställt utom rimligt tvivel att fadern hade medverkat till mordet. Fadern dömdes slutligen till ansvar för mordet och fick livstids fängelse.²⁰¹

Med stöd av utredningen fann Højesteret att det var ställt utom rimligt tvivel att brodern hade avfyrat ett flertal skott mot Ghazala i centrala Köpenhamn efter påverkan från fadern och de andra släktingarna, främst farbröderna. Brodern dömdes för mordet och fick sexton års fängelse. Värt att notera är att brodern som utförde gärningen inte fick det strängaste straffet utan det fick fadern som hade uppmuntrat honom till att genomföra mordet.²⁰²

Beträffande mosterns straffrättsliga ansvar konstaterade Højesteret med stöd från utredningen att hon hade varit mycket involverade i planeringen av mordet. Utöver det ansåg Højesteret att hon hade spelat en mycket central roll för att gärningen skulle utföras då hon planerade in ett möte med det nygifta paret i syfte att paret skulle dödas. Højesteret ansåg med hänsyn till ovanstående att mostern hade medverkat till mordet. Hon dömdes för mordet och fick fjorton års fängelse i kombination med utvisning.²⁰³

Højesteret kunde utifrån utredningen fastställa att Ghazalas tre farbröder varit mycket aktiva i planeringen och i utförandet av mordet. Två av dem ansågs dessutom ha varit oerhört aktiva i jakten på att finna Ghazala och hennes blivande man. Därutöver konstaterade Højesteret att de hade införskaffat skjutvapnet och sedan överlämnat det till brodern cirka en timme innan skjutningen.²⁰⁴ Samtliga farbröder dömdes för mordet till fängelse i sexton år och för en av dem i kombination med utvisning.²⁰⁵

Højesteret ansåg att ovanstående personer hade haft en mer framträdande roll än vad de andra personerna som hade medverkat hade haft. Højesteret ansåg nämligen att den man som hjälpt mostern att ta tåget till den danska staden Ringsted endast hade medverkat i mindre mån. Med hänsyn till detta

¹⁹⁹ U.2007.1340H TfK2007.370H, s. 1.

²⁰⁰ Wikan, Unni, *Om heder*, s. 99 f.

²⁰¹ U.2007.1340H TfK2007.370H, s. 1.

²⁰² U.2007.1340H TfK2007.370H, s. 1.

²⁰³ U.2007.1340H TfK2007.370H, s. 1.

²⁰⁴ Wikan, Unni, *Om heder*, s. 97 f.

²⁰⁵ U.2007.1340H TfK2007.370H, s. 1.

dömdes han till fängelse i tio år. Även broderns vän som den aktuella dagen åkt bil tillsammans med brodern till mordplatsen ansågs ha stöttat brodern i hans uppsåt. Broderns vän dömdes till fängelse i tio år. Slutligen dömdes den anställde i faderns taxiföretag till åtta års fängelse på grund av att han skjutsade brodern och kompisen till mordplatsen. Højesteret konstaterade att samtliga medverkande hade uppsåt till medverkansobjektet; hedersmordet på Ghazala samt till de enskilda medverkansgärningar som de hade vidtagit för ett främja mordet.²⁰⁶

Den avgörande bevisningen i målet var främst Ghazalas makes lämnade uppgifter. Utöver det var det ett fyrtiotal vittnesförhör som uppgav att mordet hade föregåtts av omfattande planering. Dessutom kunde vittnena bekräfta att det var de tilltalade som hade medverkat till mordet. Polisen hade även lyckats samla in ett gediget bevismaterial i form av sextusen telefonutskriften och även sms-listor, och mejl-listor som tydligt visade systematiken bakom mordet.²⁰⁷

5.3.1.3 Existerade ett hedersmotiv?

Som nämndes ovan genomförde polis och åklagare ett gediget och noggrant utredningsarbete vilket resulterade i att åklagaren sedan kunde åtala nio personer för hedersmordet på Ghazala. Med hänsyn till vad åklagaren framförde förstod Højesteret i ett tidigt skede under rättegången att det rörde sig om ett hedersmord. Højesteret redogjorde i domen för att Ghazalas familj inte accepterade hennes giftermål och att familjen hade för avsikt att locka fram Ghazala och hennes man för att sedan döda dem. Därutöver framkom det att fadern bjudit hem ett fyrtiotal personer och uppmanat de att döda hans dotter. Syftet var således att mörda Ghazala för att återupprätta familjens heder.²⁰⁸

5.4 Kommentar

Utifrån rättsfallen ovan anser jag att de svenska domstolarna under åren har fått en större förståelse avseende mord som begås med ett hedersmotiv. Dock är jag inte av den uppfattningen att de har blivit bättre på att klargöra om det förelåg ett hedersmotiv eller inte bakom mordet. Vad som däremot går att utläsa från rättsfallsanalysen är att domstolarna beaktar hedersmotivet som en indikation på att brottet har en kollektiv karaktär. För att domstolen ska kunna fälla någon till ansvar för medverkan måste dock indikationen stödjas av annan bevisning. Detta ger nämligen hedersmordet på Abbas stöd för eftersom hedersmotivets kollektiva karaktär kunde stödjas av den tekniska bevisningen då den klargjorde att fler personer hade utfört mordet.

I rättsfallsanalysen var det endast i hedersmordet på Abbas som andra än gärningsmannen/-männen stod åtalade för mordet. För att domstolarna ska kunna utreda och därefter ha möjlighet till att döma gärningsmannen/-

²⁰⁶ U.2007.1340H Tfk2007.370H, s. 1.

²⁰⁷ Wikan, Unni, *Om heder*, s. 99 f.

²⁰⁸ Wikan, Unni, *Om heder*, s. 100.

männen samt de medverkande till ansvar är den grundläggande förutsättningen att samtliga åtalas. Anledningen till att de inte åtalas tror jag beror på att åklagaren inte anser att bevisningen når upp till beviskravet ställt utom rimligt tvivel. Då bevisläget är svårt med hänsyn till den kollektiva sfären av möjliga medverkanden förutsätts det således att utredarna och rättstillämparna besitter erfarenhet beträffande hedersmord så att rätt utredningsåtgärder vidtas.

Utifrån rättsfallen ovan går det att konstatera att det våld som utförts varit av sådan försvårande art att gärningarna i samtliga rättsfall bedömts som mord. Domstolarna redogör dock inte alltid på ett klart och tydligt sätt vilka försvårande omständigheter som förelåg i de enskilda målen som resulterade i att gärningen kom att rubriceras som mord. De försvårande omständigheter som domstolarna har fastställt som försvårande omständigheter är bland annat att gärningsmannen/-männen varit närstående till offret. Den eller de tilltalade har visat stor hänsynslöshet vid genomförandet av brottet då de till exempel använt extremt våld i form av att avlossa skott på nära håll mot offrets huvud eller utgett över etthundra knivhugg mot ansikte, hals och kropp med avsikten att mörda offret. Det bör dock förtydligas att hedersmotivet i sig inte per automatik är en försvårande omständighet utan det som domstolarna har konstaterat vara försvårande är själva gärningens utförande. Det dilemma som således uppstår är om det är möjligt att hedersmotivet benämns som en försvårande omständighet och således bör införas som detta i den svenska lagstiftningen.

Det är intresseväckande hur det kommer sig att det inte finns något svenskt rättsfall motsvarande det danska hedersmordet på Ghazala. Utifrån redogörelsen ovan går det att utläsa att hedersmordet på Abbas, där tre personer dömdes för mordet; föräldrarna som medgärningsmän och brodern som medhjälpare är det svenska rättsfall som bäst överensstämmer med utfallet i det danska rättsfallet. Anledningen till att rätten i dessa två fall dömde fler personer än gärningsmannen i strikt mening till ansvar grundar sig i att utredningsarbetet var noggrant genomfört vilket resulterade i att det förelåg omfattande bevisning som både var skriftlig och muntlig. Detta i sin tur resulterade i att bevisningen ansågs vara tillräcklig för att kunna fälla gärningsmannen/ -männen samt de medverkande till ansvar.

6 Avslutande analys och slutsatser

6.1 Inledning

Med hänsyn till vad som framförts i uppsatsen är hedersmord ett intressant ämne som väcker många och starka känslor. Det grundar sig i att unga män och kvinnor, vars önskan är att få leva ”ett vanligt liv”, mördas på grund av att deras levnadssätt anses vanhedra resterande familjemedlemmars heder. Med hänsyn till att studien haft till uppgift att redogöra för medverkan till hedersmord aktualiseras medverkansbestämmelserna. Härmed är det ett område som till viss del är lagtekniskt. Det kan även i detta sammanhang framföras att medverkansbestämmelserna tillhör ett av de mest komplicerade områdena inom straffrätten med hänsyn till att varje medverkandes uppsåt ska bevisas. Med hänsyn till att det inte finns någon brottsbeskrivning avseende hedersmord eller att ett hedersmotiv är lagstadgat som en försvårande eller förmildrande omständighet kvarstår problemet; hur resonerar domstolarna i de enskilda fallen avseende hedersmotivet. Uppsatsen främsta syfte är att utreda vilken bevisning som krävs för att fälla någon till ansvar för medverkan till hedersmord. I uppsatsens samtliga föregående avsnitt har studiens frågeställningar utretts.²⁰⁹ Föreliggande frågeställningar kommer sålunda att analyseras och besvaras i följande avsnitt.

Innan analysen påbörjas uppmanas läsaren att repetera vad som framgått i uppsatsens kapitel med benämningen ”kommentar”. Detta med hänsyn till att de kan likställas med delanalyser och genom att rekapitulera tidigare framförda resonemangen kommer läsaren ha lättare för att följa med i analysen.

6.2 Vad kännetecknar ett hedersmord och vem är att betrakta som brottsoffer?

6.2.1 Bör hedersmotivet införas i den svenska lagstiftningen?

Med hänsyn till ovanstående redogörelse är hedersmord kulmen på en lång rad tillrättavisningar och mildare straff som familj och släkt utsätter släktingen för, vanligtvis mot den unga kvinnan. Dock är det av vikt att poängtera att även män utsätts för hedersrelaterat våld. Om den unga kvinnan trots dessa tillrättavisningar och de mildare straffen fortfarande vägrar att ändra sitt beteende kvarstår ”problemet”. Att släktingen inte lever i enlighet med hederskodens legitima normer och regler är det ”problem” som familjen till

²⁰⁹ Se kapitel 1.2.

varje pris anser att de måste lösa. Då omfattande tillrättavisningar och mildare straff inte ger den effekt som familjen hoppats på kvarstår ”problemet”. Det framstår som att familjen anser att den kvarstående åtgärden som de kan vidta för att vinna tillbaka sin heder är att mörda den unga kvinnan eller mannen. Det är utifrån detta som det klagas att hedersmord är kollektivbaserade brott.

För att det svenska rättssystemet ska kunna uppnå kravet på rättssäkerhet krävs det att de rättsliga normerna som rättsskipningen beaktar är förutsebara både för offret och för gärningsmannen/ -männen. Enligt min mening skulle införandet av en särskild straffbestämmelse för hedersmord inte i sig medföra att medborgarna fick en bättre möjlighet att undvika brottsliga gärningar. Eftersom att det idag finns en klar och tydlig straffbestämmelse som stadgar att ”den som berövar någon annan livet döms för mord”. Med hänsyn till detta uppfylls de krav som ställs på förutsebara rättsregler och gemene man kan således förutse när genomförd handling föranleder straffansvar. För att uppfylla kravet på förutsebara straffbestämmelser krävs det med stöd av ovanstående inte att hedersmord införs som en särskild straffbestämmelse i den svenska lagstiftningen.

Dock är jag av den uppfattningen att införandet av hedersmotivet i det svenska rättssystemet skulle medföra att förutsebarheten ökade för medborgarna. Medborgarna som förväntas leva efter lagen skulle härigenom på ett klart och tydligt sätt kunna utläsa vad som är ett rättfärdigt respektive orättfärdigt beteende. Det är väsentligt att genom lagstiftning framföra att hedern, såsom den utövas i samband med våld, är något som ett utvecklat samhälle som Sverige tar avstånd från. Detta med anledning av de grundläggande mänskliga rättigheterna om att likabehandling ska råda mellan könen och att alla människor har rätt till att leva ett fritt liv. Genom att införa hedersmotivet i lag är förhoppningen att det får ett symbolvärde i den mån att det klart och tydligt framgår att Sverige inte accepterar att unga kvinnor och män mördas i hederns namn. Förhoppningen är således att de unga kvinnorna och männen skyddas från att utsättas från hedersrelaterat våld då införandet framstår som avskräckande för medborgarna. Dock är jag medveten om att ett lagstadgat hedersmotiv troligen inte kommer resultera i att hedersmorden förhindras till fullo men däremot är det en åtgärd som bör vidtas för att de ska minska.

Det bör dock förtydligas att hedersmotivet i sig inte per automatik är en försvårande omständighet. Det som domstolarna har konstaterat vara försvårande är gärningens utförande och de omständigheter som kan hänföras därtill. De omständigheter som varit av försvårande art är det grova och hänsynslösa våld som gärningsmannen/-männen använder mot offret. Våldet har varit tortyrliknande då offren fått utstå 117 knivhugg, fått het olja hällt över sig eller att de har strypts till döds med en livrem. Det är inte bara det brutala våldet som är att betrakta som försvårande. Ett mord med ett hedersmotiv utförs oftast i offrets hem, att offret vid gärningens utförande hade svårt att värja sig och att gärningsmannen/ -männen hade en nära relation till offret. Det dilemma som således uppstår är om det med hänsyn till

nämnda omständigheter är möjligt att hedersmotivet lagstadgas som en försvårande omständighet. Utifrån rättsfallsanalysen går det klart och tydligt att se att mord som begåtts med ett hedersmotiv medför ett utförande som är av tortyrliknande art. Därav är jag av den uppfattningen att det inte råder några tveksamheter om att mord som begås med ett hedersmotiv är försvårande. För att rättssäkerhet ska råda är det dock av vikt att det i samband med hedersmotivets införande som en försvårande omständighet klargörs att det är gärningens utförande som beaktas för att gärningen ska bedömas som försvårande. Det krävs således mer än att bara redogöra för att gärningen begicks med ett hedersmotiv för att den dödande gärningen ska anses vara försvårande.

Dock ställer jag mig frågande till om en specifik straffskärpningsgrund avseende hedersmotiv skulle bidra till en större enhetlig rättstillämpning. Detta på grund av den definitionsproblematik som finns avseende hedersrelaterat våld. Min teori om att Åklagarmyndighetens kulturella definition av att det hedersrelaterade våldet skulle ha präglat resterande reträttsväsende stämmer. Detta med hänsyn till att det utifrån rättsfallen går att konstatera att domstolarna anlägger ett kulturellt perspektiv på hedersmotivet. Hedersmotivet framställs som något som förekommer i andra kulturer och därigenom framstår det som att domstolarna anser att det är främmande för personer som tillskriver sig ”västerländska” värderingar. Med hänsyn till den omfattande okunskap som råder inom det svenska rättsväsendet avseende hedersproblematiken anser jag att en klar och tydlig definition avseende detta bör införas. Definitionen skulle således verka som en kunskapspridare bland rättstillämparna. Dock anser jag att en särskild utredningsgrupp bör tillsättas för att upprätta ett lagförslag avseende en möjlig definition. Detta anser jag då jag till viss del är kritisk till att ett kulturellt perspektiv anläggs på hedersmotivet. Risken är härigenom stor att särskilda grupper pekas ut som riskgrupper. Faran är stor att rättsväsendet endast söker efter hedersindikationer när en möjlig gärningsman och medverkanden tillhör någon av riskgrupperna, vilket i sin tur medför att andra möjliga gärningsmän och medverkanden förbises. Genom att tillsätta en särskild utredningsgrupp kommer de att kunna se över en definition som är vid och således kan tillämpas i en samhällelig kontext. En lagstadgad definition där det finns förarbeten som klart och tydligt redogör för begreppsbildningen och således generella hedersindikationer kommer med högsta sannolikhet leda till att rättsväsendet förstår de bakomliggande mekanismerna till ett hedersmord. Om det råder konsensus avseende vad som kännetecknar ett hedersmotiv så förmodar jag att rättstillämpningen kommer bli enhetlig och desto mer enighet det råder bland rättstillämparna desto större är möjligheten att de avgöranden som döms ut uppfyller kravet på förutsebarhet.

6.2.2 Vem eller vilka är att betrakta som brottsoffer vid ett hedersmord?

Det råder inga oklarheter om att de unga kvinnorna som mördas i hederns namn är brottsoffer. Med anledning av att det oftast är de yngre manliga släktingarna som döms som gärningsmän uppstår frågan om omständighet-

erna är sådana att även de kan betraktas som brottsoffer. Utifrån hedersmordet på Abbas går det att konstatera att A efter påtryckningar från föräldrarna hade medverkat vid mordets utförande. Dessutom erkände A att det var han som ensam hade mördat Abbas. Detta gjorde A trots att han senare uppgav att det var föräldrarna som hade genomfört mordet och att han endast hade medverkat. Målet visar klart och tydligt tecken på den hedershierarki som råder i de familjer som följer en hederskod. Männerna föds in i en värld som präglas av hedersnormer som bland annat stadgar att det är männen som bär ansvaret för att kvinnorna betar sig i enlighet med hederskoden. De unga männen ska således se till att kvinnorna uppför sig. Det är vanligt förekommande att de unga männen utsätts för påtryckningar från resterande familjemedlemmar att vidta hedersrelaterade handlingar mot de kvinnliga släktingarna med syftet att ändra deras beteende så att de är i enlighet med hederskoden. Med hänsyn till den rådande hedershierarkin har de unga manliga släktingarna inte någon möjlighet att ifrågasätta de gärningar som resterande familjemedlemmar vill att de ska utföra. De vågar inte stå emot påtryckningarna med anledning av att de själva är rädda för att bli utsatta för hedersrelaterat våld. I uppsatsens inledande skede redogjordes det för att en gärningsman och ett offer kan ha en mycket nära koppling beträffande vissa brottstyper. Jag har således valt att anlägga detta synsätt på hedersmord, vilket innebär att det är möjligt att gärningsmannen i dessa fall kan betraktas som offer. Jag är av den uppfattningen att de som utgångspunkt inte kan benämnas brottsoffer med hänsyn till att de inte har blivit utsatta för ett brott. Dock bör det uppmärksammas att de möjligen kan betraktas som brottsoffer i den mån att de genom utpressning och hotelser utsätts för att begå en våldshandling, men detta är inte något som kommer beröras närmre. De unga männen är således offer för den hederskultur som de föds in i när de tvingas vidta våldshandlingar för att familjen ska återupprätta sin heder. Då dessa starka påtryckningar förekommer från äldre manliga släktingar är jag av den uppfattningen att det är möjligt att även hedersmotivet införs som en förmildrande omständighet. Hedersmotivet skulle således kunna aktualiseras i de fall där de yngre manliga släktingarna genom påtryckningar från resterande familjemedlemmar används som ”redskap” för att genomföra mordet. Stöd för mitt resonemang finner jag i hedersmordet på Abbas då HovR framförde att M hade haft ”ett begränsat utrymme att motsätta sig sin fars vilja och inte ansett sig ha något annat val än att ta fram kniven”. Med hänsyn till detta konstaterade HovR att M hade medverkat till gärningen men endast i mindre mån och han dömdes således för medhjälp till mordet.

6.3 De svenska respektive de danska medverkansbestämmelsernas tillämpningsområde

Utifrån den utredning som ligger till grund för uppsatsen går det att konstatera att de danska respektive svenska medverkansbestämmelserna inte skiljer sig åt i någon större utsträckning. Med hänsyn till vad som framförts ovan skiljer sig det teoretiska förfarandet från det svenska i den mån att det danska rättsväsendet inte inledningsvis gör någon distinkt skillnad på gär-

ningsman och de olika formerna för medverkande, alla är i princip likställda. Dock framförde Baumbach att det praktiska förfarandet avseende att beakta möjliga medverkanden till ett hedersmord stämmer överens med det svenska. Baumbach menade att det är först när rättsväsendet, främst poliserna, konstaterar att det är ett hedersmord som begåtts som den kollektiva sfären utreds. Med hänsyn till detta är det troligt att polisen först konstaterar att det föreligger ett hedersmotiv och att de därefter arbetar utifrån att finna möjliga medverkanden. Även om det praktiska förfarandet med att finna gärningsmannen och de medverkande överensstämmer så är jag av den uppfattningen att det danska rättsväsendet är bättre på att finna medverkanden. Detta anser jag med hänsyn till att det i det svenska rättssystemet råder en presumtion om att finna den person som står den otillåtna gärningen närmst vilket således är gärningsmannen. Härmed anser jag att risken är stor att möjliga medverkanden förbises. För att det svenska rättsväsendet över huvud taget ska ha möjlighet att lagföra medverkanden till hedersmord är ett första steg att bryta presumtionen med att finna gärningsmannen (i strikt mening) och att rättsväsendet besitter kunskap avseende hedersmord för att således kunna utreda den kollektiva sfären.

Utifrån redogörelsen för medverkansbestämmelserna i avsnitt tre går det vid ett första skede att fastställa att bestämmelserna är förutsebara i den mån att det klart och tydligt framgår att fler än gärningsmannen kan fällas till ansvar. Vad som däremot inte framgår och som jag därmed ställer mig frågande till är hur förutsebara de svenska medverkansbestämmelserna egentligen är för offret och gärningsmannen. Detta med hänsyn till att det inte finns en legaldefinition avseende gärningsman eller det utvidgade gärningsmannaskapet. Det går således inte att utläsa att en medverkande under vissa förutsättningar kan dömas som gärningsman. Kravet för förutsebarhet är således inte uppfyllt eftersom förutsebarheten grundar sig i att rättstillämparna tillämpar lagstiftningen i den mån att medborgarna har möjlighet att förutse utgången i avgörandet. För att medverkansbestämmelserna ska uppfylla kravet på förutsebarhet krävs det att svensk lagstiftning inför en legaldefinition avseende gärningsman respektive utvidgat gärningsmannaskap.

Med hänsyn till vad Körner och Kihlefeldt Bondesson uppgett och med hänsyn till vad uppsatsen i övrigt har redogjort för, är jag av den uppfattningen att det inte är medverkansbestämmelsernas utformning som leder till att medverkanden inte fälls till ansvar. De svenska medverkansreglerna är således tillräckliga och tillämpas i den mån de var tänkta för. Anledningen till att medverkanden inte fälls till ansvar grundar sig snarare i att rättstillämparen utifrån den bevisning som presenteras i målet inte anser att bevisningen är tillräcklig för att döma en person till medverkan. För att kunna fälla någon till ansvar för medverkan till mord krävs det således att vederbörande både hade uppsåt till medverkansobjektet och medverkansgärningen. I de fall där bevisningen inte når upp till beviskravet ställt utom rimligt tvivel ogillar således rätten åtalet mot den medverkande. Detta för mig vidare till tanken om att det svenska rättssystemet har ett för högt ställt beviskrav med hänsyn till att inga fälls till ansvar för medverkan till hedersmord. Med hänsyn till vad som framförts i avhandlingen är Körner och Kihlefeldt Bondes-

son inte av den uppfattningen att beviskravet är ställt för högt. För att det svenska rättssystemet ska kunna uppfylla kravet på rättssäkerhet anser de att det är av grundläggande betydelse att beviskravet är högt ställt speciellt när det handlar om så pass grova brott som hedersmord. Jag delar deras åsikt och anser att kravet på rättssäkerhet förutsätter att en skyldig hellre går fri än att en oskyldig döms. Att medverkanden inte fälls till ansvar anser jag således inte bero på ett för högt ställt beviskrav. Härmed går att konstatera att det krävs omfattande bevisning som når upp till beviskravet ställt utom rimligt tvivel för att någon ska kunna fällas till ansvar för medverkan till hedersmord.

Som det redogjorts för tidigare i uppsatsen betraktas hedersmord som ett kollektivbaserat brott. Om rätten konstaterar att ett mord har begåtts med ett hedersmotiv är jag dock av den starka uppfattningen att straffansvaret för de medverkande, trots att den kollektiva sfären, bedöms individuellt. Det är främmande för en rättsstat som Sverige att döma till kollektivt straffansvar enbart på grund av att personen tillhör en viss grupp, exempelvis en familj. Rättstillämparna ska med hänsyn till kravet på ett rättssäkert rättssystem och således kravet på förutsebarhet fortsätta att beakta varje enskild persons medverkansansvar.

6.4 Vilken bevisning krävs enligt rättspraxis för att medverkanden ska fällas till ansvar för hedersmord?

6.4.1 Svensk rättspraxis

Utifrån rättsfallsanalysen går det att utläsa att domstolarna beaktar hedersmotivet som en indikation på att brottet har en kollektiv karaktär. För att domstolen ska kunna fälla någon till ansvar för medverkan måste dock indikationen stödjas av annan bevisning. Detta ger nämligen hedersmordet på Abbas stöd för eftersom hedersmotivets kollektiva karaktär kunde stödjas av den tekniska bevisningen då den klargjorde att fler personer hade utfört mordet.

Beträffande de rättsfall där fler personer fällts till ansvar som medgärningsmän för hedersmordet har avgörande bevisning innefattats av erkännanden som styrkts med övrig muntlig och skriftlig bevisning. Detta går bland annat att se i rättsfallen Sara och Abbas. Dock bör det uppmärksammas att det svenska rättsväsendet efter hedersmordet på Abbas är väl införstådda med problematiken beträffande att yngre manliga släktingar tar på sig morden även om de själva inte har utfört gärningen.

Hedersmordet på Pela är utmärkande med hänsyn till att den enda bevisning som framfördes var syster Breens vittnesmål. Med anledning av att mordet begåtts utomlands saknades teknisk bevisning men trots detta dömdes farbröderna till ansvar för mordet på Pela. HovR ansåg att Breens vittnesmål

var tillförlitligt och trovärdigt. Utsagan var nämligen, utförlig, sammanhängande och detaljrik. Att Breen dessutom ringt svensk polis samma dag som mordet inträffade ansåg HovR stärkte vittnesmålet ytterligare, vilket slutligen bidrog till att det låg till grund för bedömningen. Hedersmordet på Pela är således mycket exceptionellt i den mån att endast en vittnesutsaga räckte till beviskravet ställt utom rimligt tvivel och visade att det är möjligt att döma personer för ett hedersmord trots avsaknad av teknisk bevisning. Dessutom är fallet unikt i den mån att Breen valde och vågade vittna trots att hon visste att släktingarna kunde utsätta henne för repressalier med den möjliga utgången att även hon kunde mördas. Med hänsyn till att hedersmordet på Pela är mycket exceptionellt så går det utifrån resterande rättsfall att fastställa att det krävs omfattande bevisning för att fälla någon till ansvar för medverkan till hedersmord. Bevisningen måste troligtvis både vara skriftlig och muntlig.

6.4.2 Dansk rättspraxis

I enlighet med de danska medverkansbestämmelserna dömde Højesteret nio personer till ansvar för att ha medverkat till hedersmordet på Ghazala. Anledningen till att det danska rättsväsendet kunde åtala och sedermera döma de medverkande var på grund av att det grundläggande utredningsarbetet som polisen genomförde. I ett tidigt skede i utredningsarbetet fastställde polisen att det rörde sig om ett mord som hade begåtts med ett hedersmotiv, vilket bidrog till att de arbetade utifrån att finna möjliga medverkanden. Det resulterade i att samtliga möjliga inblandade häktades och förhördes.

Den avgörande bevisningen som sedermera låg till grund för Højesteret bedömning var de vittnesmål som Ghazalas make lämnade. Utöver det lyckades polisen höra fyrtio vittnen som uppgav att mordet hade föregåtts av en omfattande planering och vittnena kunde även peka ut att de tilltalade hade medverkat till mordet. Dessutom hade polisen lyckats samla in sextusen telefonutskrifter samt sms-listor och mejl-listor som tydligt visade den omfattande planeringen av mordet. Anledningen till att domstolen kunde fälla de medverkande till ansvar var tack vare det grundläggande utredningsarbete som polisen hade vidtagit vilket bidrog till att omfattande bevismaterial presenterades i rätten. Vid en samlad bedömning finns det inget att anmärka på avseende den danska domen med hänsyn till att Højesteret tillämpade medverkansbestämmelserna helt i sin ordning samt att hänsyn togs till beviskravet ställt utom rimligt tvivel som krävs för att kunna fälla någon till ansvar.

6.4.3 Kan det svenska rättsväsendet ta lärdom av den danska domen?

Frågan som således uppstår är; om en svensk domstol hade dömt samtliga medverkanden till ansvar? Vad beträffar de personer som medverkade i mindre mån; mannen som hjälpte mostern till mötesplatsen, mannen som färdades i samma bil som brodern till brottsplatsen och taxichauffören som körde mannen och brodern till brottsplatsen, så krävs det även enligt svensk

rätt för medverkansansvar att personerna var likgiltiga inför medverkansobjektet. Det krävs således att de var införstådda med att syftet var att brodern skulle mörda Ghazala och hennes make. Dessutom krävs det att medverkansgärningen vidtogs för att främja medverkansobjektet. Eftersom Højesteret dömde ovannämnda personer till ansvar ansåg rätten att de var ställt utom rimligt tvivel att de hade uppsåt till medverkansobjektet och medverkansgärningen. Om svensk domstol hade haft tillgång till motsvarande bevisning är jag övertygad om att en liknande dom hade kunnat meddelas i Sverige. Detta med hänsyn till att rättssystemen omfattas av liknande medverkansbestämmelser och bevisregler. De medverkande hade således betraktats som medhjälpare. Även mostern hade dömts som medhjälpare i en svensk domstol. Detta med hänsyn till att hon spelade en mycket central roll för gärningens utförande då det var hon som planerade in ett möte med det nygifta paret i syfte att paret skulle dödas.

Med anledning av att farbröderna hade använt sig av sin kulturella överordnade ställning erhöll de samma straff som brodern, vilket var sexton års fängelse. Eftersom att ett liknande fall inte dömts i någon svensk domstol är det svårt att uttala sig om hur de svenska domstolarna hade sett på farbrödernas medverkan. En svensk domstol hade troligtvis dömt dem till ansvar som medhjälpare på grund av att de var likgiltiga inför att brodern skulle mörda Ghazala och hennes make. Deras medverkansgärningar hade således utförts genom en omfattande jakt på Ghazala och hennes make samt att de hade införskaffat mordvapnet. Om farbröderna ansågs vara medhjälpare i en svensk domstol är jag av den uppfattningen att de troligtvis inte dömts till ett lika hårt straff som brodern.

Det intressanta i målet var att fadern erhöll det strängaste straffet. Detta trots att fadern var den enda av de dömda som inte hade varit i närheten av brottsplatsen vid mordets genomförande. Hedersmordet på Ghazala sätter således hedersproblematiken på sin spets. För vem bär egentligen den största skulden när det kommer till hedersmord? Är det föredömligt att fadern som är att betrakta som anstiftare fick ett strängare straff än brodern som utförde den dödande handlingen? Højesteret grundade sin bedömning utifrån den omständigheten att brodern befann sig i en underordnad kulturell ställning i förhållande till fadern och farbröderna. Utifrån utredningen som lades fram i rätten konstaterade Højesteret att brodern genom påtryckningar från de äldre manliga släktingarna förpliktats att genomföra mordet. Utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv anser jag att det finns stöd för att fadern (anstiftaren) erhöll ett strängare straff än brodern (gärningsmannen) med hänsyn till att brodern användes som ett "redskap" för att genomföra mordet. Med stöd av det utvidgade gärningsmannaskapet anser jag att det hade funnits möjlighet till att döma fadern som gärningsman. Detta med hänsyn till att fadern haft en central och avgörande roll för mordets utförande samt att fadern haft en överordnande ställning över sonen. Dessutom krävs det att sonen var beroende av faderns instruktioner eller att vederbörande handlat som ett viljelöst redskap. Jag är av den uppfattningen att rättsläget här är oklart eftersom det finns möjlighet för domstolarna att både föra resonemang om att de två sistnämnda omständigheterna föreligger respektive att de inte gör

det. Den avgörande faktorn är således hur domstolarna väljer att beakta huruvida de unga männen som genomför mordet har en egen fri vilja eller inte. Denna bedömning kommer troligtvis domstolarna att göra utifrån de omständigheterna som föreligger i de enskilda målen. Om domstolen anser att samtliga ovanstående omständigheter föreligger är det således möjligt att främjaren till ett hedersmord kan dömas som gärningsman. Med hänsyn till att rättsläget ändå är oklart efterfrågar jag ett prejudikat avseende möjligheterna att döma en anstiftare som gärningsman med stöd av det utvidgade gärningsmannaskapet.

Vad det däremot inte råder några oklarheter om är att fadern enligt de svenska medverkansbestämmelserna kan dömas som anstiftare eftersom han förmådde sin son efter psykisk påverkan att genomföra mordet. Om vi utgår från att svensk domstol hade dömt fadern till ansvar för anstiftan uppstår frågan om han hade dömts till ett strängare straff än gärningsmannen (i strikt mening). Med hänsyn till att det grövsta brott som finns i svensk rätt är att beröva en människas liv är jag av den uppfattningen att fadern inte hade dömts till det strängaste straffet. Dock är jag av den åsikten att de svenska domstolarna bör döma i enlighet med den danska domen beträffande hedersmord. Detta med anledning av att den som är att benämna som anstiftare har haft en sådan avgörande roll för mordets genomförande samt att vederbörande använt andra person till att genomföra mordet. Att den person som haft den ledande rollen vid ett hedersmords genomförande döms till det strängaste straffet anser jag även får en preventiv verkan. Detta på grund av att anstiftaren erhåller samma straff som gärningsmannen. Om den anstiftande erhåller samma straff som gärningsmannen förmodar jag skulle motverka att de yngre manliga släktingarna utsätts för påtryckningar till att genomföra hedersmord.

Med hänsyn till ovanstående redogörelse går det vid en samlad bedömning att konstatera att det svenska rättsväsendet kan ta lärdom av hedersmordet på Ghazala. Dock bör det svenska rättsväsendet ha i åtanke att en liknande dom inte har meddelats i Danmark, vare sig innan eller efter hedersmordet på Ghazala. Därmed ställer jag mig frågande till om domen var historisk i den mån att det omfattande utredningsarbetet i målet var så pass unikt att en liknande dom skulle vara svår att meddela igen? Eller kan det vara så att domen var så pass avskräckande för de danska medborgarna att de idag avstår från denna typ av brottslighet? Självfallet hoppas jag på det sistnämnda men med hänsyn till det stora mörkertal som råder vid hedersrelaterad brottslighet samt att hedersmord fortfarande inträffar framstår det sistnämnda vid en närmare eftertanke inte som ett rimligt alternativ. Dock anser jag inte att det är helt orimligt alternativ då jag är av den uppfattningen att domen säkerligen haft preventiv effekt för några medborgare i Danmark.

Den avgörande faktorn som resulterade i att Højesteret kunde döma samtliga medverkande till ansvar för hedersmordet var den omfattande bevisning som åklagaren presenterade. De lärdomar som det svenska rättsväsendet kan ta från hedersmordet på Ghazala är att polisen i ett så tidigt skede som möj-

ligt uppmärksammar hedersindikationer, för att därefter kunna vidta rätt utredningsåtgärder för att finna möjliga medverkande.

6.5 Vilka åtgärder måste vidtas för att begränsa bevissvårigheterna vid medverkanden till hedersmord?

Eftersom hedersmord klassificeras som ett kollektivbaserat brott råder det bevissvårigheter i den mån att åklagaren har till uppgift att bevisa varje medverkandes uppsåt. Att bevisa medverkandes uppsåt tillhör ett av de mest komplicerade områdena inom straffrätten vilket medför att bevissvårigheterna som existerar inte kommer att undvikas helt och hållet. Dock finns det åtgärder som bör vidtas för att de ska minska vid medverkan till hedersmord. Utifrån redogörelsen i detta avsnitt går det att konstatera att medverkanden inte ens åtalas i samband med hedersmord. Anledningen till detta är att åklagaren inte anser att bevisningen är tillräcklig för att väcka åtal. För att avgörande bevisning inte ska försummas är det väsentligt att polis och åklagare uppmärksammar hedersindikationerna i ett så tidigt skede som möjligt av utredningen. Detta med hänsyn till att det existerar påfallande skillnader när ett mord har begåtts med ett hedersmotiv respektive utan. Genom att polis och åklagare genomgår utbildningar är jag övertygad om att deras kunskap beträffande hedersrelaterat våld kommer att öka. I samband med att hedersmotivet uppmärksammas kommer rätt utredningsåtgärder vidtas vilket i sin tur för med sig att möjligheterna att samla in tillräcklig bevisning för att åtala och sedermera lagföra medverkanden ökar väsentligt.

6.6 Slutsatser

Det är hög tid att det svenska rättssystemet upphör med att svika de unga kvinnorna och männen som faller offer för hedersmord. Ett införande av hedersmotivet i det svenska rättssystemet skulle medföra att förutsebarheten ökade för medborgarna. Genom att införa hedersmotivet i lag är förhoppningen att det får ett symbolvärde i den mån att det klart och tydligt framgår att Sverige inte accepterar att unga kvinnor och män mördas i hederns namn. Det är väsentligt att genom lagstiftning framföra att hedern, såsom den utövas i samband med våld, är något som ett utvecklat samhälle som Sverige tar avstånd från. Förhoppningen är således att de unga kvinnorna och männen skyddas från att utsättas från hedersrelaterat våld och därigenom även hedersmord då införandet i lag framstår som avskräckande för medborgarna.

Den centrala frågan som uppsatsen har haft till syfte att utreda är; vilken bevisning som krävs för att kunna döma någon för medverkan till hedersmord? Genom att polis och åklagare i ett tidigt skede uppmärksammar att det kan röra sig om ett hedersmord och därigenom vidtar rätt utredningsåtgärder är förhoppningen att åklagaren har tillräcklig bevisning för att väcka åtal mot de medverkande. Om bevisningen når upp till ställt utom rimligt

tvivel kommer de medverkande och gärningsmannen/ gärningsmännen fällas till ansvar för hedersmordet. Utifrån de rättsfall där inte bara gärningsmannen utan även medverkanden har fällts till ansvar går det att konstatera att det krävs omfattande bevisning för att de ska dömas. Det krävs att bevisningen både är skriftlig och muntlig. Till den skriftliga bevisningen kan till exempel följande hänföras: rättsmedicinska undersökningsrapporter avseende skador på de medverkande, obduktionsrapporter, telefonutskrifter samt sms-listor och mejl-listor. Till den muntliga bevisningen kan till exempel följande hänföras: vittnen som berättar om att offret levde under hedersförtryck eller som pekar ut de medverkande till mordet. Den danska domen beträffande hedersmordet på Ghazala visar klart och tydligt att dansk polis förstod innebörden av hedersmord; att de bygger på planering och medverkan av många parter. Dansk polis lyckades således med att arbeta fram omfattande bevismaterial vilket bidrog till att nio personer kunde lagföras. Förhoppningen är att det svenska rättsväsendet tar lärdom av den danska domen så att även medverkanden till hedersmord lagförs i Sverige.

Bilaga A – Intervju I

Nedan följer de frågor som ställdes till Lena Körner, kammaråklagare vid Malmö åklagarkammare. Intervjun ägde rum den 12 november 2015 kl. 08.30 på Rättscentrum i Malmö.

- Hur väl insatta tror du att rättsväsendet är i problematiken kring hedersmord?
- Är det medverkansbestämmelsernas utformning som begränsar domstolarna från att kunna döma personer till att ha medverkat till hedersmord?
- Anser du att det råder bevissvårigheter i samband med hedersmord? Om så är fallet vilka bevissvårigheter anser du föreligger?
- Hur tror du att rättsväsendet ska arbeta för att medverkanden ska fällas till ansvar?

Bilaga B – Intervju II

Nedan följer de frågor som ställdes till Trine Baumbach, professor i straffrätt vid Köpenhamns Universitet. Intervjun ägde rum den 13 november 2015 kl. 11.00 på Juridiska fakulteten i Köpenhamn.

- Hur är de danska medverkansbestämmelserna respektive bevisreglerna utformade?
- Anser du att det råder bevissvårigheter i samband med hedersmord? Om så är fallet vilka bevissvårigheter anser du föreligger?
- Hur tror du att rättsväsendet ska arbeta för att medverkanden ska fällas till ansvar?

Bilaga C – Intervju III

Nedan följer de frågor som ställdes till Catharina Kihlefeldt Bondesson, rådmann vid Helsingborgs TR. Intervjun ägde rum den 19 november 2015 kl. 16.30 på Espresso House i Lund.

- Hur väl insatta tror du att rättsväsendet är i problematiken kring hedersmord?
- Är det medverkansbestämmelsernas utformning som begränsar domstolarna från att kunna döma personer till att ha medverkat till hedersmord?
- Anser du att det råder bevissvårigheter i samband med hedersmord? Om så är fallet vilka bevissvårigheter anser du föreligger?
- Hur tror du att rättsväsendet ska arbeta för att medverkanden ska fällas till ansvar?

Käll- och litteraturförteckning

Svenska källor

Otryckta källor

Intervjuer:

Catharina Kihlefeldt

Bondesson,

rådman vid Helsingborgs TR, den 19 november 2015 kl. 16.30 på Espresso House i Lund.

Lena Körner,

kammaråklagare vid Malmö åklagarkammare, den 12 november 2015 kl. 18.30 på Juridiska fakulteten i Köpenhamn.

Tryckta källor

Svensk författningssamling

Brottsbalken (SFS 1962:700)

Rättegångsbalken (SFS 1942:740)

Statens offentliga utredningar

SOU 1996:185 *Straffansvarets gränser, del I Överväganden och förslag.*

SOU 1996:185 *Straffansvarets gränser, del II Bilagor.*

SOU 2015:55 *Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck.*

Propositioner

Proposition (1948:80) *Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till (1994:1219) ändring i strafflagen m.m.*

Proposition (2000/01:85) *Förberedelse till brott m.m.*

Litteratur

- Asp, Petter,
Ulväng, Magnus och
Jareborg, Nils, *Kriminalrättens grunder*, andra upplagan, Västerås 2013.
- Bergström, Göran,
Boréus, Kristina, *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, tredje upplagan, 2012 Lund.
- Bogdan, Michael, *Komparativ rättskunskap*, andra upplagan, Stockholm 2003.
- Bring, Thomas,
Diesen, Christian,
Wilton Wahren,
Alexander *Förhör*, tredje upplagan, Stockholm 2008.
- Diesen, Christian, *Bevisprövning i brottmål*, andra upplagan, Finland 2015.
- Ekelöf, Per Olof,
Edelstam, Henrik,
Heuman, Lars *Rättegång – Fjärde häftet*, sjunde upplagan, Mölnycke 2009.
- Hansson, Merike, *Perspektiv på manlighet och heder*, första upplagan, Stockholm 2010.
- Hossain, Sara,
Welchman, Lynn, *Honour: crimes, paradigms, and violence against women*, London 2005.
- Jareborg, Nils, *Straffrättens ansvarslära*, Göteborg 1994.
- Johansson, Kenneth, *Hedersmord – tusen år av hederskultur*, första upplagan, Riga 2005.
- Lavén, Håkan, *Hur domstolar dömer i brottmål – om domare, rättegång, bevisning och påföljder*, första upplagan, Vällingby 2013.
- Lehrberg, Bert, *Praktisk juridisk metod*, sjunde upplagan, Upsala 2014.

- Lindgren, Magnus, *Brottsoffer i rättsprocessen – Om ideala brottsoffer och goda myndigheter*, första upplagan, Stockholm 2004.
- Peczenik, Aleksander, *Vad är rätt? Om demokrati, rättsäkerhet, etik och juridisk argumentation*, första upplagan, Stockholm 1995.
- Wikman Unni, *En fråga om heder*, första upplagan, Avesta 2005.
- Wikman Unni, *Om heder*, första upplagan, Lettland 2009.

Artiklar

- Frändberg, Åke, *Om rättsäkerhet*, Juridisk Tidskrift 2000/01, s. 269-281.
- Gregow, Torkel, *Några synpunkter på frågan om bevisprövning och bevisvärdering i mål om sexuella övergrepp mot barn*, SvJT 1996 s. 509.
- Lambertz, Göran, *Kvalitetssäkring av bevisprövning i brottmål*, SvJT 2009 s. 1.
- Sandgren, Claes, *Om empiri och rättsvetenskap*, del II: Juridisk Tidskrift 1995/96, s. 1035.

Elektroniska källor

Nationalencyklopedin, rättsäkerhet, hämtad den 8 december 2015 från:
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/rättsäkerhet>

Nilsson, Göran, Lagkommentar till BrB (1962:700) 3 kap. 2 §, Lexino 2015-01-01.

Sveriges radio, P3 dokumentär, *Mordet på Fadime*, publicerad den 27 april 2008, hämtad den 26 oktober 2015 från:
<http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/90755?programid=2519>

Sveriges radio, P3 dokumentär, *Hedersmordet på Pela*, publicerad den 27 november 2011, hämtad den 26 oktober 2015 från:
<http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/53054?programid=2519>

TV4 Nyhetsmorgon, *Därför bör hedersvåld flaggas*, publicerad den 30 september 2015, hämtad den 1 oktober 2015 från:
<https://www.tv4.se/nyhetsmorgon/klipp/darför-bör-hedersvåld-flaggas-3205902>

Zila, Josef, Lagkommentar till BrB (1962:700) 23 kap. 4 §, Lexino 2012-07-01.

Övrigt

BRÅ:s rapport 2014:8, *Brott i nära relationer – En nationell kartläggning*, Brottsförebyggande rådets rapport, 2014.

NCK *Hedersrelaterat våld och förtryck – en kunskapsöversikt*, rapport 2010:1, Uppsala universitet, 2010.

Rikspolisstyrelsen, *Hedersnormer och hedersrelaterat våld*, 2009.

Åklagarmyndigheten, *Hedersrelaterat våld*. Handbok, Utvecklingscentrum Göteborg, 2006.

Danska källor

Otryckta källor

Intervju:
Trine Baumbach, docent i straffrätt vid Köpenhamns Universitet, den 13 november 2015 kl. 11.00 på Juridiska fakulteten i Köpenhamn.

Tryckta källor

Danska författningar

Straffeloven LBKG 2015-07-09 nr 873
Retsplejeloven LBKG 2015-11-16 nr 1255

Litteratur

Langsted, Bo Lars, *Rådgivning – det strafferetlige medvirkensansar*, första upplagan, Köpenhamn 2007.

Waaben, Knud
(reviderad utgåva av
Langsted, Bo Lars) *Strafferettens almindelige del I – Ansvarslæren*, femte reviderade utgåvan, Odder 2012.

Smith, Eva,
Jochimsen, Jørgen,
Kistrup, Michael,
Lund, Poulsen, Jakob, *Straffeprocessen*, andra upplagan, Köpenhamn
2008.

Elektroniska källor

Lagkommentar nummer 998 till STRFL 25 kap. 237 §, hämtad från Danska
Karnov 2015-12-15.

Rättsfallsförteckning

Sverige

HD

NJA 1963 s. 574

NJA 1980 s. 606

NJA 1980 s. 825

NJA 1992 s. 474

NJA 1996 s. 27

NJA 1999 s. 509

NJA 1999 s. 531

NJA 2002 s. 116

NJA 2011 s. 254

HovR

RH 1998:8 (Sara)

Svea HovR, dom 2001-04-09 i mål B 715-01 (Pela)

Svea HovR, dom 2002-05-31 i mål B 4651-02 (Fadime)

Göta HovR, dom 2006-06-26 i mål B 1339-06 (Abbas, domen innan resningsansökan)

Göta HovR, dom 2011-07-05 i mål B 1338-11 (Abbas, domen efter resningsansökan)

HovR över Skåne och Blekinge, dom 2013-05-07 i mål B 334-13 (Maria)

TR

Stockholms TR, dom 2001-01-12, i mål B 338-00 (Pela)

Uppsala TR, dom 2002-04-03 i mål B 237-02 (Fadime)

Lunds TR, dom 2013-01-29, i mål B 2126-12 (Maria)

Danmark

Højesteret dom 2007-02- 28, 351/2006 i mål U.2007.1340H TfK2007.370H
(Ghazala)